

קונטרס

יבין אומר

בענין בורר בשני מיני אוכלין
מתוך שו"ת מאבני המקום ח"ג

ביאור וישוב שיטת מרן שר התורה פאר הדור עט"ר

רבינו **עובדיה יוסף** זיע"א

בס"ד

קונטרס

יבין אומר

בענין בורר בשני מיני אוכלין
מתוך שו"ת מאבני המקום ח"ג

ביאור שיטת מרן שר התורה פאר הדור עט"ר

רבינו **עובדיה יוסף** זיע"א

חברתיו וערכתיו בחסדי ה' וחמלתו עלי
יצחק ישראלי

בענייני הקונטרס ניתן לפנות לדוא"ל
harav.israeli@gmail.com

יו"ל ע"י מוסדות באר יצחק ירושלים

מפתח העניינים

- ז בענין בורר בשני מיני אוכלין – מחלוקת הפוסקים בנדר איסור בורר.....ז
- ז שיטת הסוברים דאין ברירה באוכלין.....ז
- ט ביאור שיטת רבינו הננאל והתוס' והרא"ש.....ט
- י שיטת היראים.....י
- יא פלוגתא בנדר מלאכת בורר.....יא
- יב ביאור דברי התלמוד בורר ומניח לאלתר.....יב
- יג ביאור שיטת הרמב"ם.....יג
- יד ביאור סברת המבי"ט.....יד
- יז בנדרי בורר מרקד ומשמר.....יז
- יט תימה בדברי המבי"ט.....יט
- יט ישוב דברי המבי"ט.....יט
- יט סברת הרב המגיד.....יט
- כ ביאור סברת הרה"ע.....כ
- כא בביאור דברי הירושלמי ובלבד שלא יבור כל אותו המין.....כא
- כב דעת מרן הבית יוסף אליבא דהרמב"ם.....כב
- כג דעת רבנן בתראי.....כג
- כד ביאור דברי הלבושי שרד.....כד
- כה סברת המגלת ספר ומהראמ"ה אליבא דהרמב"ם דשרי לברור מה שאינו הפץ בו.....כה
- כו סברת רבנן בתראי הנקטו לחומרא בדעת הרמב"ם.....כו
- כו יש לפרש שיטת הרמב"ם כרבינו הננאל כמה דאפשר.....כו
- כו מו"מ בדברי הרב שמע שלמה.....כו
- כח דעת רוב הפוסקים לאסור לברור המין שאינו הפץ בו.....כח
- כט אם הוי איסורא דאורייתא או דרבנן.....כט
- כט תימה בדברי הרב שמע שלמה.....כט
- ל ביאור שיטת הפרי מגדים בדעת הרמב"ם ומרן.....ל
- לא ביאור דברי הרב ראש יוסף.....לא
- לד ביאור שיטת הפרי מגדים בבורר כדי להניח.....לד
- לה בורר שני מיני פירות להניחם לבו ביום.....לה
- עגף ב – בורר מתחלת סעודה לסופה.....לח
- לח בנדר לאלתר.....לח
- מב מחלוקת האחרונים בהבנת התוספתא.....מב
- מח [בורר פסולת מתוך אוכל.....מח

בענין בורר בשני מיני אוכלין

מדברי גדולי הפוסקים. ועתה לקראת אשכבתיה דרבי י"ג לפטירת עטרת תפארת בית ישראל שנת תשפ"ו, אמרתי אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל, ישוטטו הרבים ותרבה הדעת, ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים. ובהיות וראיתי מבוכת הלומדים בהבנת דברי הרמב"ם ומרן השלחן ערוך, ובהבנת דברי הפוסקים בזה, הנני בס"ד לבאר דב"ק וליישב שיטתם דבר דבור על אופניו, ובראשית אבא אל העיץ בדברי התלמוד והראשונים לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, ומה' יתברך אשאל עזר לכוין לאמתה של תורה אכ"ר.

בהיות שנחלקו הפוסקים בדין בורר בשני מיני אוכלין, האם מותר לברור את המין שאינו חפץ בו כדי לאכול את המין השני שהניח, ומרן עט"ר רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל נקט לאסור, והגאון הראשון לציון הגר"ש משה עמאר שליט"א חלק על דבריו ונקט להיתר, וכן ראיתי כמה מחברי הזמן שנקטו להיתר. אולם לענ"ד נראה ליישב דברי מרן רבינו עובדיה יוסף זיע"א, ובס"ד התבררה הלכה כשמלה בעומק העיון איבעית אימא גמרא איבעית אימא סברא, והוכחנו כן מדברי מרן הבית יוסף דסבירא ליה כותיה, והכי נמי מוכח

מחלוקת הפוסקים בגדר איסור בורר

מעורבים. ע"ש. ועיין בחידושי חתם סופר בסוגיין דכתב דרש"י מודה לעצם הדין דיש איסור בורר בשני מיני אוכלין, אם בורר מה שאינו חפץ לאכול ומניחו, דמחשבתו והמעשה דמניחו משוי ליה דין פסולת. אבל אם בורר מה שחפץ לאכול, לא שייך לומר דבורר אוכל מתוך פסולת, דאף שמניח המין הנשאר, אין בזה כדי להחשיבו פסולת, לפי שלא עשה בו מעשה, ומשום הכי לא גרס "שני" דהברייתא מיירי בבורר אוכל מתוך פסולת. ע"ש.

אכן בספר ההשלמה (פ"ז דשבת אות ב, בסוגיא דשבת עד.) כתב דהרי"ף דגרס היו לפניו שני מיני אוכלין, יש לומר דמיירי שאחד מהם אינו ראוי לאכילה אלא

שיטת הסוברים דאין ברירה באוכלין

א. גרסינן בשבת עד. תנו רבנן היו לפני מיני אוכלין, בורר ואוכל, בורר ומניח, ולא יברור, ואם בירר חייב חטאת. ופריך מאי קאמר, ומסיק אמר אביי בורר ואוכל לאלתר, ובורר ומניח לאלתר, ולבו ביום לא יברור, ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת. אמרוה רבנן קמיה דרבא, אמר להו שפיר אמר נחמני. ופליגי בה רבוותא, דרש"י בסוגיין כתב היו לפניו מיני אוכלין גרסינן ולא גרסינן שני. וכתב הריטב"א בחידושי שם לפרש דבריו דסבירא ליה דבשני מיני אוכלין ליכא בורר, להכי נקיט מיני אוכלין, דפירושו אוכל ופסולת

לאחר בישול, ובורר ואוכל את זה שראוי לאכילה השתא בלא בישול, אבל בשניהם ראויים לאכילה ליכא איסור בורר. וכתב, אבל רבינו שלמה לא גרס שני, אלא גרס היו לפניו מיני אוכלין. ע"ש. וכן כתב בספר המאורות שבת עד. בשם ספר ההשלמה. ומשמע מדבריהם דרש"י חולק בעצם הדין וסבירא ליה דאין בורר באוכלין. ובספר אהל מועד (שער השבת דרך ד' נתיב י' דף מג רע"א) כתב וז"ל, שני אוכלין אחד נאכל חי ואחד לא נאכל אלא במבושל, כשבורר זה שנאכל חי מזה, הוי כבורר אוכל מתוך פסולת וחייב. עכ"ל. ונראה דמיירי במניחו לכו ביום, וכמ"ש בהמשך דבריו וז"ל, פסק לרבנו חננאל, שלשה דינים יש בבורר לאלתר, בין שבורר אוכל מתוך פסולת, בין שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובירר מין ממין, ואלו הן, בנפה וכברה חייב, בקנון ותמחוי פטור אבל אסור, ביד מותר לכתחלה. במה דברים אמורים בבורר לאכול לאלתר, אבל בבורר לכו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב, ואפילו לא בירר אלא ביד. עכ"ל.

ובן בקודש חזיתיה לרבינו ישעיה דטראני הזקן בספר המכריע סימן כ"ג דגרס היו לפניו מיני אוכלין, וכן בברייתא לקמן גרס ת"ר היו לפניו מיני אוכלין, ופירש לכולא שמעתא דמיירי בבורר פסולת מתוך אוכל דוקא, ואף לדברי אביי נמי פירש כן, ומשמע דליכא דין בורר בשני מיני אוכלין בלא פסולת. דהא כתב וז"ל, ונראה לי דאביי לא מיירי אלא בפסולת מתוך אוכל, ומשום הכי אם בירר להניח חייב חטאת,

ואפילו הכי לבורר ולאכול שרי כיון דביד קעביד. ומסקנא דשמעתא סלקא הכי כל זמן שהוא בורר ואוכל או בורר ומניח לאותה הסעודה שהוא יושב בה, אם בירר ביד מותר לכתחילה ואפילו פסולת מתוך אוכל, אבל בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור, ובנפה ובכברה חייב חטאת, ואף על גב דלאכול הוא בורר. ואם בורר ומניח לכו ביום אפילו ביד חייב חטאת, ודוקא פסולת מתוך אוכל, אבל אוכל מתוך פסולת כיון דשינוי קעביד פטור אבל אסור. ת"ר היו לפניו מיני אוכלים ובורר ואכל ובורר והניח רב אשי מתני חייב ורבי ירמיה מדפתי מתני פטור, ולרב אשי דתני חייב והא תניא פטור, לא קשיא כאן בנפה וכברה כאן בקנון ובתמחוי. פירוש כל זה הוא בפסולת מתוך אוכל, אבל אוכל מתוך פסולת שינוי הוא ולא מחייב עליה, כדרב המנונא, וכדתנן בפרקא קמא דביצה. ע"כ. ונראה מדבריו דליכא בורר בשני מיני אוכלין דהי פסולת והי אוכל.

ב. אולם המאירי בחידושו (שבת עד. ד"ה גדולי הפוסקים) כתב לדחות סברא זו וז"ל, ויש מפרשים אף לגרסת מיני אוכלין שהם מעורבים עם פסולת, אבל אוכלין לבד אין ברירה. ואין זה כלום. עוד כתב המאירי בריש דבריו וז"ל, גדולי הפוסקים (הרי"ף) גורסים בשמועה זו היו לפניו שני מיני אוכלין, ומפרשים בדבריהם שהאוכל האחד ראוי לאכלו כשהוא חי, והאחר אינו ראוי לאכלו אלא לאחר שנתבשל, וזה בורר לו אותו שראוי לאכול כשהוא חי, והרי הוא כאוכל מתוך פסולת, אבל בשניהם ראויים

יש בהם משום בורר. ועיין משנ"ב שם ס"ק נ"ח. ושעה"צ ס"ק מ"ז. (ובכל דוכתא חשיב ביצה תבשיל אחד חלבון וחלמון, ואע"ג דאינה ראייה, די"ל תבשיל חד הוא אבל תרי מיני אוכל הן. וכן להיפך שני מיני בשר חשיבי שתי מנות ושני תבשילין, עיין רמב"ם פ"ח מחמץ ומצה ה"א ופ"ב מהל' מגילה ה"ט"ו).

ולכאורה קשה לשיטתם מהא דתניא בתוספתא פ"ז ה"ו נתערבו לו פירות בפירות בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן בורר ומשליך לפני בהמתו, בדק אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן או שליטת מתוכן עפר או צרורות הרי זה חייב. ע"כ. ועיין רשב"א פרק חבית שהביא דברי התוספתא וגרס בסיפא ברר אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן. וכן יש להקשות מהירושלמי פ"ז ה"ב דמייתי התוס' שבת עד. הבורר אוכלים מתוך אוכלים וכו' הובא להלן. ולכאורה צריך לומר דסבירא להו דהבבלי חולק על התוספתא והירושלמי מדלא מייתי לה. ואדרבה מדמייתי לברייתא בשבת עד. היו לפניו אוכלין בורר ואוכל ובורר וכו', דהיא דומיא דרישא דהתוספתא הנ"ל, והשמיט התלמוד את הסיפא, משמע דלא נקטינן כותה. ועיין לקמן עוד בזה.

ביאור שיטת רבינו חננאל והתוס' והרא"ש

ג. אכן התוס' שבת (עד. ד"ה היו) כתבו וז"ל, היו לפניו שני מיני אוכלין גרסינן,

לאכלן חיים אין כאן ברירה אלא אם כן בהרבה מינים. ואיני רואה הפרש בדבר זה, אלא הן שני מינים הן הרבה מינים כל שמכוין לברירה, ברירה היא, ואינו מותר אלא על הדרכים שביארנו, שכל שבורר בכלי אין בה היתר בשבת. עכ"ל.

ונראה דמה שכתב המאירי בפירוש האחרון לא אתי שפיר לשיטת רש"י ז"ל, דהא רש"י כתב לקמן ריש דף ק"מ ע"א גבי הא דתנן ונותנין ביצה לתוך מסננת של חרדל, וז"ל, לפי שאין עושין אותה אלא לגוון למראה, שהחלמון יפה לגוון ולא החלבון, הלכך אידי ואידי אוכל הוא, ואין כאן ברירת פסולת מאוכל. עכ"ל. ומשמע דבלא פסולת ליכא ברירה ואפילו בשני מיני אוכלין. אף שיד הדוחה נטויה, דחלמון וחלבון חשיב מין אוכל אחד, ומשו"ה הוא דליכא בורר אלא אם כן אחד חשיב פסולת. אלא דאם כן הוה ליה לרש"י למימר אידי ואידי אוכל הוא, ותו לא, ומדכתב "ואין כאן ברירת פסולת מאוכל", משמע דזהו גדר בורר, דהיינו פסולת מאוכל. וילע"ב. ועיין מה שכתב בזה בספר אגלי טל. ועיין סימן שי"ט סעיף טז דפליגי בה בתראי בחלבון וחלמון, דהב"ח סבירא ליה דהוי שני מיני אוכלין, וכ"כ הלבוש, וכ"כ הדרישה, ולעומתם המגן אברהם מסיק דהוי מין אוכל אחד, ושכן משמע מדברי הרב המגיד פ"א משביתת עשור ה"ג, וכ"כ הט"ז שם, וכן דעת העו"ש. ועיין אגלי טל (בורר אות ט) דכתב לדחות ראיות המג"א, ומסיק דאם חפץ בכרירתם ודעתו לאכול כל אחד דוקא בפני עצמו

בורר הוא בנוטל הפסולת מתוך האוכל, וסבירא להו נמי דמה שאינו חפץ בו לאכול חשיב כפסולת לגבי מה שרוצה לאכול.

שיטת היראים

ד. והנה בספר יראים סי' רע"ד כתב וז"ל, היו לפניו שני מיני אוכלין בורר ואוכל בורר ומניח, ואוקימנא ביד, אבל בתמחוי ובקנון לא יברור, ואם בירר פטור אבל אסור, אבל "דרך אכילתם יקחם ויאכלם". הלכך יזהר אדם בשני מיני פירות שנתערבו, וכל שכן פסולת שנתערב עם אוכל, שלא יברור זה מזה, אלא דרך אכילתו יקחם ויאכלם. עכ"ל. וכ"כ בשם היראים בשבלי הלקט ענין שבת אות צ"א. וכ"כ המרדכי סימן שס"א וז"ל, ולבו ביום לא יברור, הלכך יזהר אדם משני מיני פירות שנתערבו וכל שכן פסולת שנתערבה עם אוכל שלא יברור, אלא דרך אכילתו יקחם ויאכלם. עכ"ל. ומוכח דבחדא סבירא להו כרבינו חננאל דלא שרי ליטול אלא מה שרוצה בו עתה לאכלו, משום דהוי דרך אכילה ולא דרך ברירה. מיהו בהא פליגי, דסבירא להו דשני מיני פירות אסור להפרידם זה מזה להניח שניהם, משום דלא הוי דרך אכילה, ובזה לדעת רבינו חננאל לכאורה ליכא איסור דהא ליכא פסולת. ויש לדחות דאפשר דאף רבינו חננאל מודה להו בהא דאסור לברור כדי להניח שניהם, דהא דקפיד שלא יהיו מעורבין זה בזה משוי לכל חד מיניהו פסולת לגבי חבריה. ועוד דלישנא דתלמודא ולבו ביום לא יברור ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב. ומשמע

וכן פירש רבינו חננאל דבאוכל מתוך אוכל שייכא ברירה, שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול, דאיתו שאינו חפץ בו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ לאכול. וכתבו שכן משמע בירושלמי דגרס הבורר אוכלים מתוך אוכלים חזקיה אמר חייב וכו'. ע"ש. והעולה מדבריהם דבחפץ לאכול את שניהם, ליכא בורר, ורק באופן שאחד מהם חשיב ליה כפסולת, איכא איסור בורר אם נוטל מה שאינו חפץ לאכול. והרא"ש פרק כלל גדול סימן ד' כתב, והבורר שני מיני אוכלין אותו שרוצה לאכול "עתה" מיקרי אוכל, ואידך מיקרי פסולת. עכ"ל. ומשמע דאפילו חפץ באידך לאחר זמן, נמי חשיב פסולת לגבי אותו שרוצה לאכול עתה. ומדברי התוס' הנ"ל משמע דמה שאינו חפץ לאכול, היינו שאינו חפץ בו כלל, או אינו חפץ בו לאותו היום. והרא"ש בתוספותיו (הוצאת מוה"ק) כתב כלשון התוס' בסוגיין.

ונראה דאף לשיטת הרא"ש, היינו דוקא שאינו חפץ בו אלא לאחר שהות שיעור לאלתר, אבל אם רוצה לאכול את שניהם בזה אחר זה, אפילו מכויין להדיא לאכול את הראשון שנוטל מאוחר והשני מוקדם, ובתוך שיעור לאלתר יאכל המין הראשון שנטל, לא מסתברא שיהא בורר בכהאי גונא, דהא כל הנוטל לאכול בתוך שיעור לאלתר הוי דרך אכילה, ואין כאן פסולת. אבל אם מניח הראשון שנטל לאכול לאחר שיעור לאלתר, בזה חשיב דבורר פסולת מאוכל והוי איסור בורר. והכלל דחזינן מדבריהם הוא דגדר איסור

בו לאכול חשיב דרך אכילה ושרי לכולי עלמא. והנפקא מינה לכאורה בבורר שני מיני אוכלים לאכול שניהם בזה אחר זה, או בורר שני מיני אוכלים ואינו חפץ בשום אחד מהם לאכלו. ועיין בזה לקמן. ומקור לדברי היראים והמרדכי הוא התוספתא פי"ז ה"ו הנ"ל נתערבו לו פירות בפירות בורר ואוכל וכו' ולא יברור אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן. שו"ר בחסדי דוד פארדו על התוספתא דכתב דאף לדעת רבינו חננאל והרמב"ם יש לבאר דברי התוספתא, שאם בדק אלו לעצמן ואלו לעצמן, נעשה כבורר וליקט צרורות דהיינו פסולת מתוך אוכל וחייב. ע"ש. ונראה דסבירא ליה כמ"ש לעיל בסברא השניה, דהא דמקפיד על תערובתן משווי לכל חד כפסולת בתערובת, וכשמפריד זה מזה, חשיב כנוטל צרורות דהיינו פסולת מתוך אוכל.

ביאור דברי התלמוד בורר ומניח לאלתר

ה. והנה פשט דברי אביי דאמר בסוגיין שבת עד. בורר ואוכל לאלתר, בורר "ומניח" לאלתר, היינו מה שנטל בידו הוא מניחו לפניו לאכול לאלתר. וכן הוא פשט מימרא דרב המנונא לעיל שם, בורר אוכל מתוך פסולת, בורר ומניח אוכל מתוך פסולת. דמה שבירר הוא מניח. וכן פירש רש"י ז"ל בדברי אביי ז"ל, ובורר ומניח לאלתר, לאכול לאלתר שאין זה דרך בוררין. עכ"ל. נראה דמפרש תיבת "ומניח" על מה שבירר ונטל בידו דמניחו

דכל שהוא בורר לאוצר הוי מלאכת בורר, אפילו בשני מיני אוכלין ומניח שניהם לאוצר. ועיין בזה לקמן.

ובעין זה כתב הרשב"א בתשובה ח"ד סימן ע"ה וז"ל, היו לפניו שני מיני אוכלין בורר ואוכל בורר ומניח, לא יברור, ואם בירר חייב חטאת, ופירשה אביי דהכי קאמר בורר ואוכל לאלתר, בורר ומניח לאלתר, ולבו ביום לא יברור, ואם בירר נעשה כבורר לאוצר וחייב חטאת, דאלמא כל שאוכל לאלתר "כדרך שדרכן של בני אדם לאכול", אף על פי שיש באותו צד בעצמו חיוב חטאת בשמניח לאחר זמן ואפילו לבו ביום, מותר. ע"כ. וממה שכתב כדרך שבני אדם רגילין לאכול, משמע שנוטל בידו מה שהוא חפץ בו לאכלו, וכדעת היראים דמשום הכי לא הוי בורר אלא דרך אכילה.

פלוגתא בגדר מלאכת בורר

נמצא דהוי פלוגתא דרבוותא בגדר איסור בורר, דר"ח וסיעתו ס"ל דגדר בורר הוא דוקא בתערובת של אוכל ופסולת, או בשני מיני אוכלין ואינו רוצה לאכול אחד מהם, דחשיב פסולת לגבי אידך שרוצה לאכלו. והיראים וסיעתו סבירא להו דגדר בורר הוא כל שמפריד בין שני מינים לאו כדרך אכילה, ואין צריך לטעם דשיב חד מניהו פסולת. וכן בנוטל מה שאינו חפץ לאוכלו מתוך מה שחפץ לאכלו נמי הוי דרך בורר, שאין זה דרך אכילה. אבל כל שנוטל מה שהוא חפץ

לפניו לאכלו לאלתר. והתוס' כתבו בורר ומניח, פירוש לצורך אחרים. ובפשטות מה שהוא נוטל בידו מניחו לפני אחרים לאכול לאלתר.

וכן מתבאר עוד מדברי רבינו חננאל שבת עד: דכתב וז"ל, וכבר פירשנוהו השמועה סלקא כאביי וכרב אשי וכחזקיה, שמעינן מדברי שלשתן כי בורר ואוכל ביד בורר ומניח ביד שרי, ולא כל היכא דבעי שרי, אלא ברירת אוכל מתוך פסולת, אבל פסולת מתוך אוכל לא. והאוכל מתוך פסולת דשרי [היינו] לברור ולאכול או לברור ולהניח כדי לאוכלו לאלתר על השולחן כמו שפירשנו, אבל להניח שלא לאלתר לא. וזה שאמרנו כי מותר לברור ולאכול ולברור ולהניח ולאכול לאלתר שרי, הני מילי ביד אבל בקנן ובתמחוי לא, ואם בירר פטור אבל אסור, ובנפה ובכברה דברי הכל אסור, ואם בירר נעשה כמי שבירר לאוצר בשוגג חייב חטאת. עכ"ל. ומתבאר מדבריו ד"הבורר" הוא מה שנוטל בידו, וכן "ומניח" היינו מה שנטל בידו דמניחו לפניו על השלחן כדי לאכול לאלתר. וכן מתבאר מלשון רב האי גאון שהובא בספר העתים סימן רכ"ו מעין דברי רבינו חננאל הנ"ל. ע"ש.

והבי איתא בירושלמי שבת פ"ז ה"ב (מט:): ברר אוכלין מתוך אוכלין חזקיה אמר חייב רבי יוחנן אמר פטור, מתניתא פליגא אדחזקיה דאמר בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן, רבין בר חייא אמר תפטר כשהיו אורחים אוכלים ראשונה

ראשונה. ומייתי לה רבינו חננאל בסוגיין. ומוכח דמה שהוא בורר ונוטל בידו הוא דמניח לפני האורחים לאכול לאלתר. וכן משמע מדברי האור זרוע סימן סימן נט. וכן משמע מדברי הראבי"ה דמייתי דברי הירושלמי עלה. וכן משמע מדברי רבינו ישעיה דטראני הזקן בספר המכריע סימן כ"ג דכתב וז"ל, בורר ואוכל ביד בורר ומניח ביד, פירוש האי מניח לאלתר הוא כדי לאכול באותה סעודה, דומיא דלאכול, ואף על פי שלא לאלתר הוא עושה, דוקא ביד הוא מותר דהוא שינוי גמור. ע"כ.

וכן כתב רבינו יהונתן מלוניל בחידושו שבת עד. וז"ל, בורר ואוכל לאלתר וכו' שתכף להגבהתה נתנה לתוך פיו או להניח על השלחן על מנת לאכלם מיד קודם שיזוז מעל השלחן, שאין זה דרך בוררים לאוצר להצניע. עכ"ל. הרי מבואר דמה שהגביה מניח על השלחן לאכלו לאלתר. וכ"כ בספר המאורות שבת עד. היו לפניו שני מיני אוכלין בורר ואוכל לאלתר, בורר ומניח לאלתר. פירש מניח על השלחן על מנת לאכלם מיד. משמע דמה שנטל ביד מניחו על השלחן לאכלו מיד. וכן מוכח ממה שכתב הריטב"א (בחי' המיזחסים לר"ן שבת עד.) בשם הרא"ה, דרב יוסף ורב המנונא ואביי מסתברא דלא פליגי כלל בעיקר דינא, דבנוטל אוכל מתוך פסולת בידו לאלתר בהיתרא עסיק, ואילו היה פסולת מתוך אוכל אפילו לאכול לאלתר אסור, דלעולם הוא דרך ברירה דבאיסורא עסיק. ע"ש. דלפי זה יש לומר דמה שהוא אוכלו לאלתר הוי היתרא, ומה שהוא מניחו

אי סבירא להו כדעת רבינו חננאל והתוס' והרא"ש דבעינן שיהא בורר את אותו המין שחפץ בו, אבל אם בורר מה שאינו חפץ בו חשיב כבורר פסולת מתוך אוכל. או דלמא סבירא להו כדעת היראים וסיעתו הנ"ל דבורר דרך אכילה שרי, אבל אם נוטל כדי להניח לאחר זמן הוי דרך מלאכה ואסור. ונפקא מינה בורר שני מיני אוכלים זה מזה להניח שניהם לאחר זמן. ויבואר באורך לקמן.

וקצת מן האחרונים פירשו אליבא דהרמב"ם דבשני מיני אוכלין לא שנא מה בורר מתוך מה, כל שאוכל אחד מהם לאלתר שרי, דהא לא פירש להדיא איזה אחד בורר ואיזה אחד מניח. וכ"כ בספר מאמר מרדכי סימן ש"ט ס"ג לפרש דברי הרד"ע. וכ"כ בספר אגלי טל מלאכת בורר אות טו לפרש דברי המגיד משנה, וכן כתב שם לדייק מדברי המבי"ט בקרית ספר על דברי הרמב"ם. וכ"כ מהר"ב קאזיש במגלת ספר על הסמ"ג לא תעשה ס"ה לפרש בדעת התוס' ושכן סתמות דברי הסמ"ג והרמב"ם. וכ"כ בחידושי הראמ"ה הורביץ מפניסק (שבת עד. תוד"ה היו) לפרש בדעת הרמב"ם. אולם רוב האחרונים לא פירשו כן בדעת הרמב"ם ומרן, ולא סבירא להו להקל לבורר מה שאינו חפץ בו כדי לאכול השני. ויבואר דבריהם לקמן.

ואולי יש לומר דפלוגתייהו תליא בגרסאות השונות בלשון הרמב"ם ומרן, דבכמה ספרים הגרסה בורר אחד מאחר, ומשמע דאחד הוא המיוחד לו ובו

לבו ביום הוי איסורא, ופשיטא דבורר ומניח היינו מה שנוטל בידו דהיתרא הוא מניחו לפניו לאכול לאלתר. והוצרכנו לכל זה כדי לבאר שיטת הרמב"ם להלן אות ו'.

(ועיין בשו"ת מהריט"ץ סימן ר"ג דפליגי בה מהר"י אבולעאפיה ומהרי"ט צהלון אם בשני מאכלין שרי לבורר כדי לתת לפני האורחים לאלתר, ועיין שם דפליגי אם זה מחלוקת רש"י ותוס' הנ"ל. ועיין מה שכתב על דבריהם מרן החיד"א בכרכי יוסף אות ג'. ועיין בשו"ת בשמים ראש סימן קמ"ג דאסר לבורר ולתת לאחרים. וראה והבן דעד כאן פליגי אי שרי לבורר עבור אחרים, דשמא לא חשיב כבורר ואוכל דלאו דרך אכילה היא. ומכאן אתה למד דסבירא להו כדעת רבינו חננאל דבעינן שיהא בורר מה שהוא אוכל ממש וכדרך האוכלין, ולא יבורר מה שאינו חפץ בו דדמי לבורר פסולת. ע"ש כל הענין ואכמ"ל.)

ביאור שיטת הרמב"ם

ו. והרמב"ם פ"ח מהלכות שבת הי"ג כתב וז"ל, הבורר אוכל מתוך פסולת בידו להניחו אפילו לבו ביום, נעשה כבורר לאוצר וחייב. היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין, בורר אחד מאחר ומניח לאכול מיד. ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום, כגון שבירר בשחרית לאכול בין הערבים חייב. עכ"ל. ומרן השו"ע סימן ש"ט ס"ג פסק דברי הרמב"ם כלשונם. ויש לעיין מהו גדר איסור בורר לדעתם,

חפץ, והאחר הוא שאינו חפץ בו להכי קרי ליה אחר. ולפי גרסה זו לא שרי לברור אלא המין שחפץ בו לאכלו לאלתר. אבל יש ספרים דגרסי אחד מאחד, ולפי גרסה זו לא נדע איזה אחד בורר ואיזה אחד מניח, וכל שבורר כדי לאכול לאלתר שרי לא שנא בורר מה שחפץ בו לא שנא בורר מה שאינו חפץ בו. אולם אין זה מוכרח כלל.

ולעד"נ לדייק מדברי הרמב"ם דסבירא ליה כרבינו חננאל, דהא הרמב"ם דרכו בקודש דנוקט דברי התלמוד, ופשטא דסוגיין דמה שנוטל בידו הוא מניח, כדפירשו כולהו רבוותא כפי שנתבאר באורך לעיל אות ה', [וכדרך שאמרו חז"ל בורר לו מנה יפה], והכי נמי ביאר הרמב"ם מה שאמרו בגמרא "בורר ואוכל לאלתר ובורר ומניח לאלתר", דבתרווייהו הכונה למה שבירר מן האחר, דאותו שבירר אוכל לאלתר או מניחו לפניו כדי לאוכלו לאלתר. והוא מוכח מריש דבריו בהלכה י"ב דכתב וז"ל, הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובירר מין ממין אחר וכו' ואם בירר בידו לאכול לאלתר מותר. ע"כ. ועל כרחך תיבת "בורר" חוזרת על מה שנוטל בידו, דהא משתעי נמי באוכל מתוך פסולת, דבזה סבירא ליה להרמב"ם דלעולם נוטל את האוכל מתוך הפסולת, כדכתב הרב המגיד. וכן הוא בהלכה י"ג שלש פעמים כתב הרמב"ם תיבת "הבורר" ובכל פעם הכונה מבוארת וגלויה לעין כל דעל מה שנוטל בידו היא חוזרת. וזה לשונו, והבורר פסולת מתוך האוכל אפילו בידו אחת חייב. והבורר תורמוסין מתוך

פסולת שלהן חייב, מפני שהפסולת שלהן ממתקת אותן כשישלקו אותן עמהם, נמצא כבורר פסולת מתוך אוכל וחייב. הבורר אוכל מתוך פסולת להניחו אפילו לבו ביום, נעשה כבורר לאוצר וחייב. עכ"ל. הרי דתיבת "הבורר" חוזרת על מה שנוטל בידו. ואם כן גם מה שכתב בסוף הלכה י"ג, היו לפניו שני מיני אוכלין בורר אחד מאחר ומניח לאכול מיד, תיבת "בורר" חוזרת על מה שנוטל בידו, ומה שבידו מניח כדי לאכול מיד. וכן סוף הלשון יעיד על תחלתו דכתב ואם בירר והניח לאחר זמן וכו', ופשטן של דברים דמה שבירר הוא מה שהניח לאחר זמן, הכי נמי מה שכתב בתחלת דבריו בורר אחד מאחר ומניח לאכול מיד, היינו דמה שבורר בידו הוא מניח לפניו לאכול מיד.

ונראה לפי זה דגדר איסור בורר בשני מיני אוכלים אליבא דהרמב"ם הוא כשיטת היראים, דכל שהוא בורר להניח לאחר זמן נעשה כבורר לאוצר, ולא דוקא משום דחד מינייהו פסולת. וכן בורר אוכל מתוך פסולת לא הוי דרך מלאכה מצד המעשה, אלא במניחו לאוצר, דאז הוי דרך מלאכה וחייב, ומניחו לבו ביום חשיב מניחו לאוצר. לכן גם בשני מיני אוכלין הבורר מה שאינו רוצה לאכול הוי כבורר לאוצר וחייב. וכן בבורר אוכל מתוך אוכל משחרית לבין הערבים הוי כבורר לאוצר וחייב. ובורר אוכל מה שרוצה לאכול לאלתר הוי דרך אכילה ומותר. וסבירא ליה נמי שבורר פסולת מתוך אוכל, הוי דרך מלאכה ואפילו לאלתר חייב.

דמשמע מה שרוצה לאכול הוא נוטל ומניח לפניו אחת אחת לאכול לאלתר.

ביאור סברת המבי"ט

ח. והנה המבי"ט בקרית ספר (פ"ח מהל' שבת הי"ב) כתב וז"ל, בורר אוכל מתוך פסולת, או שבורר מין אוכל שאין רוצה לאכול ממין אחר שרוצה, אם בנפה וכברה חייב דהוי דרך ברירה בכך. ובורר פסולת מתוך אוכל אפילו בידו חייב. עכ"ל. ומשמע דנקיט בדעת הרמב"ם דבורר בידו, אפילו בורר מה שאין רוצה לאכול, כדי לאכול לאלתר השני שהניח, אינו חייב. וכ"כ בספר אגלי טל (מלאכת בורר ס"ח אות טו) לדייק מדבריו וז"ל, הרי דבשני מיני אוכלין ובורר אותו שאינו חפץ לאכול כדי לאכול השני לאלתר, אינו חייב אלא בנפה וכברה. עכ"ל. עוד כתב המבי"ט בסו"ד, ובשני מיני אוכלין נמי אם בורר בשחרית לבין הערבים אפילו ביד חייב, דדרך ברירה בכך. נראה דיש לפרש דהכי קאמר בורר אוכל שאינו חפץ בו מתוך אוכל שחפץ בו אם בנפה וכברה חייב אפילו אם אוכל השני לאלתר, ואם בורר בידו מה שאינו חפץ בו אינו חייב אלא אם כן מניחו משחרית לבין הערבים.

ולבאורה היה מקום לדייק מדברי המבי"ט, דדוקא בורר בנפה וכברה מה שאינו רוצה לאכול ממין אחר שרוצה לאכול חייב, אבל בורר מה שרוצה לאכול אפילו בנפה וכברה אינו חייב, דאין דרך ברירה בכך. אבל זה אינו, ועיין להלן

ז. והנה בסמ"ג (לא תעשה ס"ה ד"ה ובפרק כלל גדול), וכן בסמ"ק (מצוה ר"פ ד"ה המתבין) כתבו, פסק רבינו חננאל שיש ג' ענייני ברירות לאלתר, כיצד, הבורר אוכל מתוך פסולת, או שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובורר מין ממין אחר בכברה ובנפה חייב, בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור, וביד מותר לכתחלה. במה דברים אמורים שבורר ואוכל לאלתר, אבל בבורר להניח אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב, אפילו בורר ביד. והבורר פסולת מתוך האוכל אפילו בידו ולא לתר חייב. עכ"ל. הא קמן שנקטו כלשון הרמב"ם "בורר מין אחד ממין אחר" בתוך דברי רבינו חננאל, ועל כרחק צריך אתה לומר דמה שרוצה לאכול הוא דבורר ביד מותר לכתחלה, כפי שכתבו התוס' בשמו, ותיבת בורר חוזרת על מה שנוטל בידו. והכי נמי יש לומר בדברי הרמב"ם. אכן בבורר בכברה ונפה אין הבדל איזה מין למעלה ואיזה מין למטה. ויבואר עוד לקמן.

ובן בקודש חזיתיה בספר ארחות חיים שבת אות כ"ז שכתב וז"ל, היו לפניו שני מינים מעורבים בורר אחת אחת ומניח לאכול מיד, אבל לא להניח לאכול לבו ביום. עכ"ל. ומוכח מדבריו דמה שהוא נוטל הוא מניח לפניו לאכול לאלתר, ומדכתב אחת אחת ומניח לאכול, משמע דאינו רשאי לבורר מה שאינו חפץ בו. ואולי מקור דבריו מהרמב"ם ולא היתה בנוסחה שלפניו האות מ"ם לפני תיבת "אחת" השנית, דלפניו הנוסחה בורר אחת מאחת, והארחות חיים גרס "אחת אחת"

בסמוך מש"ב. שו"ר בקול סיני עמוד 279
 דכתב מרן פאר הדור רבי עובדיה יוסף
 זצוק"ל דנראה שיש טעות סופר בדברי
 המבי"ט. ונראה דכונתו למה שנתבאר,
 דכתב בתחלת דבריו או שבורר מין אוכל
 שאין רוצה לאכול ממין אחר שרוצה אם
 בנפה וכברה חייב, דלכאורה אדרבה הוה
 ליה למימר איפכא שאם בורר אפילו מין
 שחפץ בו לאכול בנפה וכברה חייב, דהוי
 דרך בורר בכך נמי, דומיא דבורר אוכל
 מתוך פסולת. ולא מסתברא ליה למרן
 זיע"א דאתי להקל לבורר מין החפץ בו
 לאכול אפילו בנפה וכברה. וכן נראה דלא
 מסתברא דמיקל לבורר ביד את המין שאינו
 חפץ בו.

אכן נראה לענ"ד דמה שכתב הרב אגלי
 טל לדייק מדברי המבי"ט ונמשכו
 אבתריה כמה גדולים, דאין זה מוכרח כלל,
 ואדרבה יש לומר דנקט בדעת הרמב"ם
 כרבינו חננאל, והיינו טעמא משום דסבירא
 ליה להרמב"ם דבורר בנפה וכברה שני
 מיני אוכלין זה מזה, לא שנא מה מפריד
 מחברו חייב, כדבעינן למימר לקמן. אלא
 דסבירא ליה להמבי"ט דהיינו דוקא אם יש
 בתערובת מין שאינו חפץ בו, דאחד אוכל
 והשני פסולת, אבל מפריד שני מיני אוכלין
 שחפץ בשניהם, אפילו בנפה וכברה אינו
 חייב. וזה כעין סברת יש מפרשים שכתב
 הרמב"ן בחידושו לשבת עד. ד"ה והתניא,
 וכן הוא בחידושים המיוחסים לר"ן ד"ה
 והא תני, דהא דרב אשי ורב ירמיה מיירי
 בשני מיני אוכלין דלית בהו פסולת כלל,
 ופלוגתייהו דרב אשי ורב ירמיה דוקא לבו

ביום, אבל לאלתר מותר לכולי עלמא.
 ע"ש. וכ"כ בספר הבתים (מהדורת בלוי
 ח"ג בית מנוחה שער עשירי פכ"א מהל'
 שבת ה"ב) בשם רבינו שלמה ז"ל דמותר
 לבורר אוכל אפילו בנפה וכברה לאכול
 לאלתר. וכן כתב בספר ההשלמה פ"ז
 משבת אות ג' להוכיח מדברי רש"י. וכ"כ
 הר"ן בחידושו (ד"ה היו לפניו) דלפי
 פירוש רש"י משמע דרישא דברייתא
 דלעיל דקא שריא לאלתר בנפה וכברה
 נמי. ע"ש. ואמנם לסברתם אפילו באוכל
 מפסולת דינא הכי, אך דעת רוב הפוסקים
 לאסור בכה"ג כמבואר בדברי רבינו חננאל
 בסוגיין, וכן דעת הרמב"ם פ"ח הי"ב, וכ"כ
 בחידושי הר"ן שם לדחות סברא זו. אך י"ל
 דהמבי"ט סבירא ליה כותיהו באוכל מתוך
 אוכל. ועיין פמ"ג משב"ז סק"ב שמצדד
 לומר דבשני מיני אוכלין בורר בנפה וכברה
 כדי לאכול שניהם לאלתר אפשר דשרי.
 ועיין בגדי ישע על המרדכי סימן שס"א.
 ונראה דהמבי"ט הכי סבירא ליה בשני מיני
 אוכלין, או דמדאורייתא מיהא פטור, ורק
 אם יש בתערובת מין אחד שאינו חפץ בו
 לאכלו דחשיב כפסולת חייב. והשתא הכי
 קאמר "בורר מין אוכל שאין רוצה לאכול
 ממין אחר שרוצה", כלומר סוג תערובת
 שיש בה מין שאינו חפץ בו ומין שחפץ בו,
 ורוצה להפרידם זה מזה, "אם בנפה וכברה
 חייב דהוי דרך ברירה בכך".

ונראה דזה מוכרח בדברי המבי"ט, ואין
 לומר דכונתו דבורר בנפה וכברה
 דוקא המין שאינו חפץ בו חייב, אבל הבורר
 מה שרוצה לאכול פטור, זה אינו, דהא

ס"ט. וכ"כ הריטב"א בחידושו שם דלפי רש"י הלכה כרבה. ונמצא לפי זה דדרכו של בורר אליבא דרבה דהלכתא כותיה, לא שנא האוכל למעלה והפסולת למטה, לא שנא האוכל למטה והפסולת למעלה, בכל גונא כנפה וכברה חייב משום בורר. ועייין בחידושי הריטב"א שם דכתב דטעמא דרבי זירא לא מודה לרבה משום דסבר דלא שייך בורר אלא בדבר יבש. ע"ש. ולפי זה יש לומר דבדבר יבש אף רבי זירא מודה דאין הבלדל בין אם האוכל למעלה והפסולת למטה או להיפך. ודוק. ועייין אגלי טל ריש מלאכת בורר שכתב שכן הוא דעת רוב הפוסקים.

ואמנם רבינו חננאל בסוגיא דשבת קלח. כתב וז"ל, אלא להודיעך שאם התרו בו משום מרקד אליבא דרבה אינו חייב, וכך אליבא דרבי זירא אם התרו בו משום בורר, והלכתא כרבי זירא. עכ"ל. וכ"כ התוס' (שבת עג: ד"ה משום) דרבה לית ליה דרבי זירא. ופליגי על מה שכתב רש"י דרבה אית ליה דרבי זירא. והא דפסק רבינו חננאל כרבי זירא נראה דלשיטתיה אזיל בשבת עד. דכתב וז"ל, פירוש בורר נוטל פסולת מבין האוכל ומשליכה, או נוטל האוכל ומניח הפסולת. מרקד שמטיל את האוכל והפסולת בכברה ונשארת האוכל, ואם האוכל דק והפסולת עבה כמין תבן, יוצא האוכל ונשארת הפסולת בכברה. עכ"ל. וכ"כ חילוק זה בספר העתים סימן רכ"ה ופסק שם כרבי זירא. הנה מבואר מדבריו דבורר כנפה וכברה היינו מרקד לא שנא האוכל למעלה לא שנא אם האוכל

לדעת הרמב"ם הבורר כנפה וכברה אין חילוק אם האוכל נמצא למעלה והפסולת למטה או הפסולת למעלה והאוכל למטה, ודבר זה מתבאר מסוגיא דשבת קלח: והנני לבאר:

בגדרי בורר מרקד ומשמר

מ. הנה בשבת קלח. אמרו משמר משום מאי מתרינן ביה, רבה אמר משום בורר, רבי זירא אמר משום מרקד. אמר רבה כוותי דידי מסתברא, מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת, אף הכא נמי נוטל את האוכל ומניח את הפסולת. אמר רבי זירא כוותי דידי מסתברא, מה דרכו של מרקד פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה, אף הכא נמי פסולת מלמעלה ואוכל מלמטה. ופירש רש"י דלרבה הוא הדין נמי דאי אתרו ביה משום מרקד הויה התראה. אבל לרבי זירא אי אתרו ביה משום בורר לאו התראה היא, דלא דמי לבורר, דבורר קטנית הפסולת למטה, ובמשמר האוכל למטה. משמע דרבה סבר דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח הפסולת, לא שנא האוכל למעלה והפסולת למטה כגון בורר קטנית, לא שנא האוכל למטה והפסולת למעלה כגון משמר.

והרמב"ם פ"ח מהלכות שבת הי"א ובפרק כא הלכה הי"ז פסק דמשמר הוי תולדה דבורר או תולדה דמרקד, ונראה דסבירא ליה דהלכתא כרבה וכפירוש רש"י דאף משום בורר מתרינן ביה, ומודה רבה דמשום מרקד נמי מתרינן ביה. וכ"כ הבית יוסף בדעתו סימן שיט

למטה, ומלאכת בורר היא באופן שנוטל הפסולת מבין האוכל, או נוטל האוכל מבין הפסולת. ומ"מ יסוד הדבר דליכא נפקא מינה מה נשאר בכברה אם האוכל או הפסולת בכל גונא הוי מרקד.

וראיתי לרבינו ישעיה דטראני הזקן בפסקיו לשבת קלח. דמייתי לדרכי זירא והשמיט לדברי רבה, וז"ל, משום מאי חייב, אמר רבי זירא משום מרקיד, מה דרכו של מרקד פסולת למעלה ואוכל למטה, אף האי נמי אוכל למטה ופסולת למעלה, פירוש מרקיד את הקמח ויורד הקמח למטה והסובין נשארין למעלה בנפה, וכן המשמרת היין יורד למטה והשמרים נשארים במשמרת. עכ"ל. ונראה דפסק כרבי זירא, ולטעמיה אזיל בפרק כלל גדול עג: דכתב וז"ל, ובורר הוא שמנפה החיטים בנפה בעת שרוצה לטחון כדי להפריד מהן הפסולת, ומרקיד הוא בקמח שמרקיד בנפה להפריד הקמח מן הסובין. הרי דפסק כרבי זירא וכשיטת רבינו חננאל אבל לאו מטעמיה, דרבינו חננאל סבירא ליה דמרקד הוא בנפה וכברה ובורר כשנוטל זה מזה, ומשום הכי פסק כרבי זירא במשמרת דחייב משום מרקד ולא משום בורר. ורבינו ישעיה מטראני פסק כרבי זירא משום דהאוכל למטה והפסולת למעלה במשמרת, ואין זה דרך בורר אלא דרך מרקד, ובורר הוא כאשר האוכל נשאר בנפה והפסולת למטה.

ולכאורה קשה לפי מה שכתב הרי"ד בספר המכריע סימן כ"ג דאין

חייב בבורר אלא בבורר פסולת מתוך אוכל, אבל בורר אוכל מתוך פסולת הוי שינוי ואפילו בנפה וכברה פטור, וקשה אמאי פטור והא כתב הרי"ד בפסקיו שבת עג: שאם האוכל למטה והפסולת למעלה הוא מרקד, ואם האוכל למעלה והפסולת למטה הוא בורר, ואם כן ממה נפשך הוא חייב או משום מרקד או משום בורר. ומצאתי בתוס' הרי"ד שבת קלח. דכתב לבאר דברי רבה מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת, וז"ל, פירוש מפריש הפסולת מן האוכל, ונוטל האוכל ומניח הפסולת. ע"ש. הרי שגם בזה פירש דמפריש הפסולת מן האוכל, אלא שאחר שהפריש מניח הפסולת ונוטל האוכל. וכתב עוד שם וז"ל, ובין בורר חיטים שהפסולת למטה והאוכל למעלה, ובין המרקד שהפסולת למעלה והאוכל למטה, שניהם נקראים פסולת מתוך אוכל, שהרי מקבץ הפסולת למקום אחד ומשליכה, והאוכל מניח. ואוכל מתוך פסולת דאמרינן דהוי שינוי, כגון שבורר האוכלין אוכל אוכל ומניח הפסולת שם, שאין דרך העולם בכך. ובורר דתנן בפרק כלל גדול בנפה וכברה הוה דומיא דמרקד, אלא שהמרקד בקמח והבורר בחיטים. עכ"ל.

ובעיקר מלאכת בורר כתב רש"י במשנה עג. הבורר פסולת בידיו. המרקד בנפה. וכ"כ האור זרוע סימן נ"ט. וכ"כ המאירי שם. ולפי"ז כל הבורר בנפה וכברה חייב משום מרקד.

דבורר מה שאינו חפץ בו חשיב כבורר פסולת מתוך אוכל. ולפי זה אין כל ראייה מדברי המבי"ט למה שרצו האחרונים לדייק מדבריו דבורר בידו מה שאינו חפץ בו שיהיה מותר, דהרב לא בא לפרש מה בורר מתוך מה, דהרי אין שום נפקא מינה בזה בבורר בנפה וכברה, ובכל גונא חייב, רק ביאר שיש בתערובת מין אחד שאינו חפץ בו, והיינו למעוטי דאם בורר ומפריד לאכול שניהם לאלתר, אפילו בנפה וכברה לא הוי בורר, דהי פסולת והי אוכל ואיה האוצר. ומעתה אדרבה מוכח מדבריו דנקט בדעת הרמב"ם דסבירא ליה כרבינו חננאל בשני מיני אוכלין, והשתא לפי זה בורר בידו מה שאינו חפץ בו דחשיב כפסולת מאוכל חייב.

סברת הרב המגיד

יא. והנה בספר אגלי טל שם כתב וז"ל, וכן משמע בדברי הרב המגיד (פ"ח הי"ב) שכתב פסולת מתוך אוכל לעולם חייב, ושני מיני אוכלין הרי הן כאוכל מתוך פסולת, עכ"ל, ולא חילק בין אם בירר אותו שחפץ לאכול או אם בירר אותו שאינו חפץ לאכול. ונראה שהיה גרסתו בברייתא היו לפניו מיני אוכלין, וברבי ירמיה שני מיני אוכלין, וכמו שהוא בגמרא לפנינו. ועל כרחק בשני מיני אוכלין שייך ברירה מהא דרבי ירמיה, אך מדפטר בקנון ותמחוי ולא חילק בין אם בורר המין שחפץ לאכול או אותו שאינו חפץ לאכול, שמע מינה דסבירא ליה דבשני מיני אוכלין אפילו בירר אותו שאינו חפץ בו בקנון

תימה בדברי המבי"ט

י. והשתא דאתית להכי, נחזי אנן כמאן אזלא הא דכתב המבי"ט דבורר בנפה ובכברה מה שאינו חפץ בו מתוך מה שחפץ בו חייב, דלפי מה שנתבאר לשיטת רש"י והרמב"ם אליבא דרבה בנפה וכברה בין אם האוכל למעלה ובין אם האוכל למטה הוי מלאכת בורר נמי, ופסק הרמב"ם הלכתא כותיה. והא דנקט הרמב"ם בלישניה הבורר אוכל מתוך פסולת בנפה וכברה וכו', קא משמע לן דאפילו אוכל מתוך פסולת חייב. ולרבי זירא אם האוכל למטה חייב משום מרקד, ואם האוכל למעלה חייב משום בורר, והרי"ד פסק כן כרבי זירא, ולשיטתו בכל גונא חשיב כבורר פסולת מתוך אוכל. ולשיטת רבינו חננאל בנפה וכברה בכל גונא הוי מלאכת מרקד. ואם כן דברי המבי"ט לכאורה דלא כמאן, דכתב דבורר מה שאינו חפץ בו הוא דחייב.

ישוּב דברי המבי"ט

אלא על כרחק צריך לומר כפי שנתבאר לעיל, דלא בא הרב אלא ללמד דמה שכתב הרמב"ם או שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובירר מין ממין אחר בנפה וכברה חייב, היינו דוקא אם אחד מהם אינו חפץ בו דמשום הכי חשיב כפסולת, וכיון שהפריד אוכל מפסולת בנפה וכברה, לא שנא האוכל למעלה לא שנא האוכל למטה חייב. ובזה פירש דהרמב"ם אזיל בשיטת רבינו חננאל לענין בורר בשני מיני אוכלין

מתוך אוכל. עכ"ל. וחזי הוית בספר מאמר מרדכי (סימן שיט ס"ק ד) דמייתי לשון הרד"ע הנ"ל, וכתב ע"ד, ולשונו מגומגם, ונלפק"ד דכונת הרב ז"ל דבשני מיני אוכלים אפילו לא אכל מה שבירר, אלא מה שבירר בידו הניחו לבו ביום או למחרת, ואכל המין הנשאר דשרי, דלא אסרינן זה אלא בבורר פסולת גמור מתוך אוכל, מה שאין כן הכא שהם שני מיני אוכלין, וכל שבורר לאכול לאלתר שרי בכל ענין. כך נראה לי בהבנת דבריו, אלא שהוא דוחק. גם יש לי לדון על עיקר דינו, דהא מהש"ס והפוסקים מוכח דהמין הנשאר דיינינן ליה כפסולת גמור. וצ"ע. ועיין מה שכתב הרב בית יוסף ובתוס'. עכ"ל. הא קמין דהמאמ"ר כתב על פירושו בדברי הרד"ע שהוא דוחק, וגם דחה סברא זו מן ההלכה וכתב שמוכח מהש"ס והפוסקים שהמין הנשאר הוי כפסולת גמור.

אכן לשון הרד"ע משמע איפכא, דכתב, "אכל מה שבירר ונשאר האוכל האחר". לכן נראה בס"ד לבאר דבריו וליישב לשון קדשו ללא גמגום. ראשית כד דייקנן נראה דסבירא ליה כדעת רבינו חננאל והתוס', והיינו מדכתב "דאם בירר אוכל מתוך אוכל ואכל מה שבירר, אף על פי שנשאר האוכל האחר אין כאן איסור", משמע דאם עשה להיפך ובירר האוכל האחר שאינו אוכלו ואכל מה שהניח דאסור. ונלע"ד ליישב דבריו דאתא לאפוקי מסברת מאן דאמר בירושלמי (פרק כלל גדול ה"ב מט:): ובלבד שלא יבור את כל אותו המין, וביאר בקרבן העדה שם

ותמחוי פטור, ודינו כאוכל מתוך פסולת, ממילא דביד מותר. וטעם הדבר דסבירא ליה כמ"ש הר"ן משום דעיקר דין ברירה הוא פסולת מתוך אוכל, ושני מיני אוכלין לעולם לאו עיקר ברירה הוא. עכ"ל.

אולם א"ז מוכרח בדברי הרב המגיד, וכמ"ש בספר הזכרונות למהר"ש אבוהב (זכרון ט' פ"א בענין הבורר) בדעת הרב המגיד דהאוכל שאינו חפץ בו נידון כפסולת. ע"ש. וכ"כ בנחלת צבי סק"ג דדעת התוס' והרא"ש והרב המגיד דאותו שאינו רוצה לאכול עתה מקרי בורר פסולת מתוך אוכל. והסכים עמהם הרב טל אורות אבן ג'ויה פרק כלל גדול. הובאו דבריהם לקמן. ומה שכתב הרב המגיד דשני מיני אוכלין הרי הן כאוכל מתוך פסולת, היינו לומר דכי היכי דאוכל מתוך פסולת בורר את האוכל שהוא חפץ בו ולא את הפסולת, הכי נמי באוכל מתוך אוכל בורר את המין שחפץ בו לאכול, ולא את השני שאינו חפץ בו דחשיב כפסולת. ודוק. וכן משמע מדברי הרב המגיד פ"א משביתת עשור ה"ג. על כל פנים מסקנת הרב אגלי טל גופיה לאסור בזה, ומוכח לה מהתוספתא והירושלמי. ע"ש.

ביאור סברת הרד"ע

יב. ותבט עיני בפירוש רבינו דוד עראמה זצ"ל על הרמב"ם דכתב וז"ל, נל"ד דאם בירר אוכל מתוך אוכל ואכל מה שבירר, אף על פי שנשאר האוכל האחר אין כאן איסור, דלא אסרינן זה אלא בפסולת

חננאל ודעימיה, דליכא בורר בשני מיני אוכלין אלא בפסולת מתוך אוכל דהוי דרך מלאכה, או בורר לאוצר, אבל בנוטל מה שחפץ בו לאכול לאלתר לא הוי בורר כלל, ואפילו נתקן המין הנותר, אין זה דרך מלאכה אלא דרך אכילה. ואחרי מופלג מצאתי בספר שיעורי המלאכות מלאכת בורר סימן כ"ה שכתב לפרש דברי הרד"ע כמ"ש. ושור"ר שכן כתב לפרש בספר אבני חפץ סימן מ"ד.

בביאור דברי הירושלמי ובלבד שלא יבור כל אותו המין

ואעיקרא בפירוש דברי הירושלמי מצאתי לרבי אלעזר אזכרי ז"ל בעל ספר חרדים על הירושלמי (ביצה פ"א ה"י) דכתב בביאור התירוץ אליבא דחזקיה, דהוי איסור מדרבנן גזירה שמא יבורר כדי להניח עד שירצה ליטלם או לאוכלם, וכיון דבהא איכא חיוב חטאת, אפילו בברירת אוכל מאוכל באו חכמים למיעבד היכרא להניח מקצת מעורב אפילו כשבורר ואוכל. קושטא דאין זה מוסכם בהבנת דברי הירושלמי דלא יבור כל המין דמיירי באוכל לאלתר, דהנה בספר מרומי שדה על הירושלמי (שבת פרק כלל גדול ה"ב) פירש שלא יבור כל אותו המין היינו מה שאינו צורך אכילה, רק לבורר לצרכו לימי החול. וכן נראה מפירוש הרידב"ז שם. וכעין זה כתב בפירוש תולדות יצחק על הירושלמי שבת להסביר תירוץ הירושלמי אליבא דחזקיה, שכן הבורר כדרכו בשבת מין זה ממין אחר ואינו אוכלו מיד חייב.

דהיינו טעמא משום דכשבורר כל המין ניכר הברירה במין הנשאר, וזהו ודאי אסור שהרי אינו אוכלו עתה והוה ליה כבורר ומניח וכו'. וכן מסיק הרב אגלי טל מלאכת בורר אות ח' שאם חפץ שיהיו שני המינים מבוררים יש להחמיר שלא יבורר כל המין שחפץ בו לאכול לאלתר, רק שישאר ממנו הרבה מעורב בתוך המין השני עד שלא יחשב תיקון כלל במין הנשאר. וקא משמע לן מהרד"ע דאינו אסור בכה"ג, אלא רשאי לבורר כל המין שאוכל כדי לאכול לאלתר, אע"פ שנשאר המין האחר מבורר לבדו. ועיין בספר פרדס רימונים (שבת עד. תוס' ד"ה היו לפניו) דכתב על דברי הירושלמי הנ"ל, דבש"ס דילן לא נזכר כלל דין זה דלא יבורר כל אותו המין, וכן כל הפוסקים השמיטו דין זה דהירושלמי הנ"ל. ע"ש. ונראה דהיינו טעמיה דמהרד"ע דלא חש לה. ועיין עוד לקמן בדברי הירושלמי.

וליישב מה שכתב הרד"ע דלא אסרינן זה אלא בפסולת מתוך אוכל, היינו נמי על פי מה שאמרו בירושלמי שם, אמר רבי יודן היה יושב על הכרי ובורר צורות כל היום כולו פטור, דלא אהנו מעשיו, נטל לתוך ידו כגרוגרת וביירר חייב. ומבואר דכל שלא ברר כל הפסולת שלפניו לא אהנו מעשיו דליחייב, אבל כשבירר כל הפסולת שמתוך ידו כשיעור חייב. ובזה פסק כדברי הירושלמי, מה שאין כן בבורר אוכל מאוכל, שאם עושה בדרך היתר לית לן בה. ועיין היטב מה שכתב הרב אגלי טל מלאכת בורר אות ט"ו סק"ג. והיינו טעמיה משום דסבירא ליה כדעת רבינו

משמע מדבריהם שאם אוכל לאלתר שרי אף לחזקיה.

אף האגלי טל ס"ל דשרי.

דעת מרן הבית יוסף אליבא דהרמב"ם

יג. ונראה לענ"ד דמרן הבית יוסף נקט בדעת הרמב"ם כדעת רוב הפוסקים דאין לברור אותו שאינו חפץ לאכול. דהא בבית יוסף הקשה על דברי הרמב"ם מנא ליה לחלק בין בורר אוכל מפסולת דחייב אם בורר לבו ביום, לבין בורר בשני מיני אוכלין דחייב דוקא בבורר משחירת לבין הערבים. וכתב מרן שם, דאם לא נתכוין הרמב"ם לזה לחלק ביניהם, קשה אמאי פלגיניהו בתרתי. ע"ש. ואם איתא דסבירא ליה בדעת הרמב"ם דבשני מיני אוכלין שרי לברור איזה שירצה, אפילו מה שאינו חפץ בו, אם כן מאי קשיא ליה למרן אמאי פלגיניהו הרמב"ם לתרי הלכות, ומה השמיענו באחרונה יותר מבראשונה, הא טובא קא משמע לן, דליכא בורר בשני מיני אוכלין אם בורר לאלתר, לא שנא נוטל מה שחפץ בו לא שנא נוטל מה שאינו חפץ בו, מה שאין כן ברישא דמיירי גם באוכל מתוך פסולת ואין היתר לברור רק מה שאוכל, ומשום הכי פלגיניהו.

תדע דאם הרמב"ם היה כוללן יחד לא היה מתבאר מה שחידשו אליביה להתיר לברור מה שאינו חפץ בו, דהא משתעי נמי בהלכה זו בבורר אוכל מתוך פסולת, ועל מה שנטל הוא דקאמר דמניח לאתר זמן, ואם היה כוללן כך היה נראה לשונו, הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו

ונלע"ך דלרבינו חננאל ודשריין סמיכין עלוהי דילפי מהירושלמי הזה דאין לברור המין שאינו חפץ בו, צ"ל דפירשו בדברי הירושלמי, דקפריין והתני ובלבד שלא יבור את כל אותו המין וכו', ומשני על דעתיה דחזקיה שכן הבורר כדרכו בשבת חייב. פירוש, הבורר כדרכו פסולת מתוך אוכל, והכא נמי בורר אותו המין שאינו חפץ בו חשיב בורר כדרכו דחייב, אבל בורר ואוכל ובורר ומניח על השלחן לאורחים הא קאמר ברישא דשרי, כלומר אפילו אם בירר כולו. ועיין מה שכתב בערך ש"י על דברי הירושלמי. ונראה דהכי נקטינן כיון דבהיתרא עסיק כלשון הרמב"ן והריטב"א שהרי הוא בורר מה שהוא חפץ בו, תו לא חיישינן למה שנשאר ונברר המין השני כולו, דמתעסק הוא אצל המין השני. וכן משמע מדברי הראשונים דלעיל דמעשה איסור בורר הוא מעשה הנטילה ולא במה שנשאר. ועיין מ"ש ה"ה פ"ב מהל' שבת ה"ב. ולא מיבעיא אי לא מכוין לברירת המין השני, דבהיתרא עסיק ותו לא, אלא אפילו אי מכוין לברירת המין השני גם כן, איכא למימר דכיון שבורר ואוכל, ואין זה דרך מלאכה אלא דרך אכילה דבהיתרא עסיק, לא חשיב בורר. ועיין רשב"א בחידושו לשבת קז. ור"ן סו"פ האורג וה"ה פ"י מהלכות שבת הכ"ג וישועות יעקב סימן שט"ז סק"ה וחזו"ע שבת ח"ה עמו' צ"ז. ודוק. ואם אינו מתכוין לברירת המין השני

יוסף אמאי פלגינהו בתרתי, על פי דברי חידושי הגאון רבי אלעזר משה הורוויץ מפנינסק הנ"ל, לדעת הרמב"ם שרי לברור גם המין שאינו חפץ בו כדי לאכול מה שהניח לאלתר, דלפי זה אתי שפיר אמאי פלגינהו בתרתי, דברישא מיירי בבורר ואוכל לאלתר מה שבורר, ובסיפא השמיענו חידוש דין זה שאף באוכל לאלתר מה שהניח נמי שרי, ועל כן לא היה יכול לכוללן יחד. ועל פי זה כתבו דלשיטה זו אין חילוק בין השיעור דלאלתר בבורר אוכל מתוך פסולת לבורר אוכל מתוך אוכל. ע"ש. והשתא לדעת מרן הבית יוסף דהרמב"ם אתי להשמיענו בסיפא דיש חילוק בשיעור לאלתר, ליתא לקולא זו. ודוק. וע"ע הגהות והערות אות כו.

דעת רבנן בתראי

י"ד. ואנכי הוואה למהר"ש אבוהב בעל ספר דבר שמואל בספר הזכרונות דיליה (זכרון ט' פ"א בענין הבורר) דכתב, הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין ובורר מין ממין אחר והניחו לאוכלו לאחר זמן, ואפילו לבו ביום חוץ מבסעודה שהוא מיסב בה, ואפילו בירר בידו חייב, והבורר פסולת מתוך אוכל חייב ואפילו לאכול לאלתר. וא"כ נאמר דרך משל אדם שהביאו לפניו כלי שיש בו שני מיני אוכלין מעורבין, והוא רוצה לאכול מאחד מהמינים, אם הוא אוחז בו ואוכל, וחוזר ואוחז פרי שני ממנו ואוכל, הרי זה מותר, שהרי זה כבורר בידו אוכל מתוך פסולת לאכול לאלתר דמותר.

לפניו שני מיני אוכלין וביורר אחד מאחר בידו להניחו אפילו לבו ביום נעשה כבורר לאוצר וחייב. ע"כ צורת הלשון. הרי דבמה שנטל בידו קאמר דאם הניחו לאחר זמן דחייב, והוה דייקנין דאם אוכלו למה שבידו לאלתר שרי, ולפי זה אין שום רמז דשרי לברור מה שאינו חפץ בו. והשתא דפלגינהו בתרתי ניחא לשיטתם, דכתב בזה הלשון, היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחד ומניח לאכול מיד. דהשתא מלפנין שריותא דמה שהניח, ויש מקום לבעלי סברא זו למימר דקא משמע לן ברמיזא דשרי לברור גם מה שאינו חפץ בו כדי לאכול את מה שמניח לאלתר. [פוק חזי דהאחרונים כתבו דהרמ"א שינה כונת מרן במילת "ומניח" שלא תטעה וכו', כלומר דבזה שכתב "ומניח כדי לאכול מיד" היה מקום לפרש שנטל מה שאינו חפץ בו, ומה שהניח הוא כדי לאכול מיד]. ואילו הוה סליק אדעתיה דמרן חידוש דין זה להתיר לברור מה שאינו חפץ בו, הוה ניחא ליה הא דפלגינהו הרמב"ם בתרתי. אלא ודאי מרן נקט בדעת הרמב"ם דסבירא ליה כדעת רבינו חננאל, דהבורר בשני מיני אוכלין מה שאינו חפץ בו חייב. ולכן פירש דמשום סיפא פלגינהו, לשיעור דמשחרית לבין הערבים. ודוק היטב. והשתא שומא עלינו לפרש דברי מרן בשלחן ערוך כמבואר בדבריו בבית יוסף. וכן כתבו לפרש דברי מרן השו"ע המגן אברהם סק"ד וסק"ו והלבושי שרד ס"ג.

שו"ר בהגהות והערות עה"ט אות י"ב שכתבו ליישב קושיית מרן הבית

מיד בסעודה. וכן משמע מדברי המג"א שם בס"ק ד' דלא כתב דהרמ"א חולק על מרן, ונראה דמפרש דברי מרן כדעת ר"ח והתוס'. וכן משמע מדברי הט"ז סק"ב. וכן כתב הרב פרי מגדים במשבצות זהב סק"ב בדעת הרמב"ם ומרן, וכ"כ עוד באשל אברהם סק"ב, ועיין לקמן ביאור שיטתו בדקדוק. וכן משמע מדברי הנהר שלום סק"א.

ביאור דברי הלבושי שרד

פז. וכן כתב להדיא הלבושי שרד שם סעיף ג' לפרש דברי מרן דאתא לאשמועינן היתרא דמניח כלומר דבורר ומניח על השלחן לאכול לאלתר שרי, והרמ"א אינו חולק על דברי מרן בהיתר זה, ולכן פירש המגן אברהם כוונת הרמ"א "דלא תטעה" דהכי קאמר בורר אחד מהאחד ומניח האחד לאכול מיד, ובאמת דזה אסור, אלא הכי פירושו, בורר אחד מאחר ומניח השני, אותו שבורר הוא כדי לאכול מיד. ע"כ. ומרן מודה לרמ"א באיסור זה, שהרי לא אתא לאשמועינן אלא היתר דמניח לפניו כדי לאכול לאלתר, כדפירש הרב דברי מרן בריש דבריו, ותו לא. גם הלשון דלא תטעה היינו דלא תטעה לומר בדעת מרן דמתיר לאכול מה שנשאר. דהא בבית יוסף נראה דעתו כדעת התוס' והרא"ש ותרומת הדשן לאסור, ולא פירש דהרמב"ם חולק, אדרבה נראה דנקט בדעת הרמב"ם כחומרת כל הראשונים. ואילו היה סובר הרב דהרמ"א הבין בדעת מרן דמתיר והוא חולק, מה שייך לשון דלא

אבל אם בירר יותר ממה שאכל, כבר הביא עצמו לחיוב חטאת. ואם יפגע במין השני וישליכנו מידו ויסלקנו לצדדין, הרי זה כבורר פסולת מתוך אוכל שאפילו לאלתר חייב, לפי שהאוכל שאין לו חפץ בו נידון כפסולת, כמ"ש בפירוש הטור והרב המגיד ז"ל. ודבר זה דבר ההווה הוא, ואין אדם יוצא מידי ספק חטאת. ואין צריך לומר אם הולך ובורר בידו האוכל שאינו רוצה בו, שזה ממש בורר פסולת מתוך אוכל. גם אם בירר והניח לבו ביום חייב. כמ"ש ז"ל. ע"כ. הרי מבואר להדיא דסבירא ליה דהבורר המין שאינו חפץ חייב חטאת, ולא הזכיר שום חולק בדבר, ונראה פשוט דלא שמיע ליה כלומר לא סבירא ליה להקל אליבא דהרמב"ם ומרן.

פז. ואכן הגאון רבי דוד פארדו בחסדי דוד על התוספתא פי"ז דשבת ה"ו כתב להדיא דהרמב"ם פירש הסוגיא כרבינו חננאל, ופירש מה שאמרו שם בתוספתא לשיטתם, דבורר אותם שרוצה לאכול ואוכל מיד, ואף בוררן ומניחן על השלחן לאכול לאלתר, ואפילו משליכן לפני בהמתו, כיון שמשליכן את הנבררים מיד שרי, דכיון שבאלו חפץ לאלתר, הללו חשיבי אוכל ואידך חשיב פסולת. ע"ש. גם רבינו הב"ח ריש סימן שי"ט כתב לפרש דברי הרמב"ם בורר ואוכל בורר ומניח, פירושו בורר ואוכל מיד בורר ומניח לאכול מיד, כלומר מניח לאוכלו בסעודה שהוא רוצה לאכול עכשיו מיד, לאפוקי בשחרית לאכול בין הערבים. ע"כ. ומוכח דסבירא ליה דאותו שבורר הוא מניח לפניו לאכול

סברת המגלת ספר ומהראמ"ה אליבא דהרמב"ם דשרי לברור מה שאינו חפץ בו

יז. ואמנם במגלת ספר למהר"ב קאזיש בפירושו על הסמ"ג (לאוין ס"ה ד"ט ע"ד) התקשה בלשון התוס' שבת עד. דכתבו בשם ר"ח דשייך בורר אם בורר מה שאינו חפץ בו מתוך מה שחפץ בו, והקשה דהיכי קאמר דבורר מה שאינו חפץ בו והוא הפסולת, והא הוי כבורר פסולת מתוך אוכל, ותירץ דכיון דלא הוי פסולת גמור דתרוייהו אוכל, לא שנא בורר מה שחפץ בו או בורר מה שאינו חפץ בו כדי לאכול לאלתר מה שהניח שרי, ואחרי שחידש כן בדעת ר"ח התוס', כתב שזהו שגם הרמב"ם ז"ל ורבינו המחבר [הסמ"ג] כתבו בסתם ובירר מין ממין אחר, והיינו אפילו שבירר את המין שאינו חפץ בו לאכול, מתוך אותו מין שחפץ בו לאכול לאלתר, וכן דעת מרן שלא חילק איזה מין בורר. אבל הרא"ש והטור פליגי, וסבירא להו דמה שחפץ בו עתה הוי אוכל, ומה שאינו חפץ בו חשיב פסולת. והאריך בהבנת דברי הטור. ע"ש. ואחמה"ר נשגב מבינתי מה שכתב כן בד' התוס', דהתוס' בשם רבינו חננאל דעת שפתם ברור מיללו דשייכא ברירה, פירוש איסור בורר, כשבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול, דאותו שאינו חפץ בו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ בו. ופשוט שכונתם להתיר לברור מה שחפץ בו לאכול, דחשיב אוכל מפסולת, ולאסור לברור אותו שאינו חפץ בו דהוי פסולת מאוכל. והשתא גם פירוש

תטעה, אטו משווי להרמב"ם ומרן טועין? הוה ליה למימר דהרמ"א פליגי. אלא ודאי דהרמ"א אתא לפרש דברי מרן לאסור לברור מה שאינו חפץ בו כדי לאכול מה שמניח, דלא תטעה בדבריו לפרשו להיפך מן האמת בדעתו. ושכן דעת המגן אברהם סק"ד בדעת מרן והרמב"ם. נמצינו למדין דמרן והרמ"א מודו להדדי בתרי דיני, בחדא הרמ"א מודה למרן דבורר ומניח לפניו לאכול לאלתר שרי, ובאידך מרן מודה לרמ"א דאסור ליטול המין שאינו חפץ בו.

וכן נראה מדברי הגר"א שם שכתב על דברי מרן עיין תוס' ד"ה היו, והיא שיטת התוס' בשם רבינו חננאל הנ"ל, וכונתו שאף שאין זה מפורש להדיא בדברי מרן, עיין תוס' שפירשו כן, וכך צריך לומר בדעת מרן. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף סוף אות ג' בפשיטות בדעת השלחן ערוך דבשני מיני אוכלין האוכל שאינו חפץ בו עתה מיקרי פסולת. וכן מסיק להלכה בחסד לאלפים ריש סימן שי"ט. וכ"כ בפשיטות בספר שלחן מלכים להגאון רבי יצחק בואינו זצ"ל אב"ד ירושלים סימן שי"ט סק"ב. ואתה תחזה כי אין אחד מכל הני רבנן בתראי שיאמר אפילו ברמז דמרן והרמ"א פליגי, אלא ס"ל דהרמ"א בא לפרש דברי מרן שלא תטעה בהבנת דברי מרן. וכן האמת דמרן והרמ"א לא פליגי ומודו להדדי לדינא. ועיין לקמן

בדברי הרמב"ם אינו מוכרח.

דף קכ"ו ע"ב. ושכן כתב בנחלת צבי סימן שי"ט סק"ג. ע"ש. וכן כתב בספר דברי מנחם ח"ב ריש סימן שי"ט.

ואמנם כסברת הרב מגלת ספר כן כתב מדנפשיה בדעת הרמב"ם בחידושי הגאון רבי אלעזר משה הלוי הורוויץ מפינסק שבת עד. (נדפס בסוף ש"ס וילנא ובספר אהל משה, על דברי התוס' ד"ה היו), דמלשון הרמב"ם מוכח דסבירא ליה דלאביי הברייתא מיירי בשני מיני אוכלין, וקא משמע לן דשרי לברור הן אותו שרוצה לאכול והן אותו שרוצה להניח ובלבד לאלתר. ע"ש.

יש לפרש שיטת הרמב"ם כרבינו חננאל כמה דאפשר

יט. בר מן דין, הנה נודע כי יש לפרש שיטת הרמב"ם כדברי רבינו חננאל, דעל הרוב יחדיו ידובקו, כדכתב מרן הכסף משנה פ"ב מהלכות חגיגה ה"ז וז"ל, ודברי הרמב"ם אע"פ שהן סתומים נראה לפרשם כדברי רבינו חננאל שכתבו התוס' שם. וכ"כ מרן בספרו מגיד מישרים מפי המלאך המגיד בפרשת ויקהל מהדורא בתרא על הרמב"ם וז"ל, ומידע תנדע דכל דבעי הרמב"ם על הרוב אינון קושטא, בגין דאיהו אדבק גרסאי קדמונאי כגון רבינו חננאל ורבינו האי דגרסתהון ברירא. ולזמנין תוס' מסגיאות פלפולא הוו מקשו על ההוא גרסא ודחו לה ולית קושטא הכי. עכ"ל. ועיין לרבינו הגר"א אה"ע סימן כ"ז סק"ז דכתב דהרמב"ם גרס כרבינו חננאל. ועיין מ"ש בס"ד בספרי יודעי בינה פ"ז עמוד קכ"ד ודוק. וכזאת נמצא בפוסקים רבים תכלה היריעה מהכיל, והמעייין ימצא על הרוב שיטת הרמב"ם כרבינו חננאל. וראיתי להגר"ר יח"ס שליט"א בקונטרס מנוחת שלום ח"ה סימן י"ד שהאריך בכלל זה וקבע לו מסמרות. ע"ש. ונודע דרבינו חננאל מרבותיו של הרי"ף, כמו שכתב מרן החיד"א בשם הגדולים (ערך ח' ר"ח אות נ"א וערך י' הרי"ף אות רפ"ז), והרי"ף מרבותיו של מהר"י הלוי אבן מיגאש

סברת רבנן בתראי דנקטו לחומרא בדעת הרמב"ם

יח. אולם בספר טל אורות להגאון רבי יוסף בן ג'ויא זצ"ל (על המרדכי פרק כלל גדול) דחה בשתי ידים דברי הרב מגלת ספר וכתב שדברים אלו לא ניתנו להיאמר כלל, והכריח כל בתר איפכא בדעת התוס', והוכיח מדברי תרומת הדשן סימן נ"ז שפירש סתמות דברי הסמ"ג שאין לברור המין שאינו חפץ בו לאכול. ומסיק שם וז"ל, ומעתה מה שכתב הסמ"ג ז"ל וגם הרמב"ם ז"ל ובורר מין ממין אחר, היינו דוקא המין שחפץ בו לאכול עתה, דהוי כבורר אוכל מתוך פסולת, דשרי כשהוא לאלתר, אבל אם ברר המין שאינו חפץ בו לאכול, פשיטא דלדברי הכל הוי כבורר פסולת מתוך אוכל, דאפילו לאלתר חייב. עכ"ל. וע"ש שהביא דברי ספר הזכרונות הנ"ל, ושכן פירשו הטור והרב המגיד. ושכן כתב בספר חמדת הימים הלכות שבת

שהתקשה מגמגום הלשון, אך המאמ"ר גופיה כתב על פירושו שהוא דוחק, וגם דתאו מן ההלכה כיון דמהש"ס והפוסקים מבואר דמה שאינו רוצה בו הוי כפסולת גמור, ולא עלה לכו לומר דדעת הרמב"ם להקל. ואף לפי פירושו לא אמרה הרד"ע בדעת הרמב"ם, שהרי פתח דבריו "נל"ד". ודוק. ובאמת דלא מסתברא כלל לפרש כן בדברי הרד"ע שהוא היפך לשונו, ועם שלכאורה יש גמגום בלשונו לא מכח זה נחדש קולא בדאורייתא. ובס"ד עלה בדינו לבאר דבריו על פי הירושלמי בדקדוק בלשונו ללא גמגום כלל יעוין לעיל אות י"ב. גם מה שכתב הרב שמע שלמה שדעת המאמ"ר בדעת הרמב"ם להקל, ליתא, כמבואר להדיא בדבריו, כאמור. שו"ר בספר מנוחת אהבה פ"ז הכ"א במי מנוחות שם דכתב לדחות פירוש המאמ"ר בדברי הרד"ע, ודפח"ח.

וְמָה שכתב להוכיח מדברי המבי"ט בקרית ספר, איברא שכן כתב הרב אגלי טל לדייק מדברי המבי"ט, אולם לענ"ד אינו מוכרח כלל דהמבי"ט אתי להקל לברור מה שאינו חפץ בו, דהא התם מיירי בבורר בנפה וכברה, דאין הבדל אם האוכל למעלה והפסולת למטה או להיפך, דבכל אופן חייב, ולא אתא לאשמועינן אלא דבגונא דחד מינייהו חשיב כפסולת הוא דחייב, לאפוקי אם שניהם חשיבי אוכל. ולפי זה אדרבה משהו דעת הרמב"ם כרבינו חננאל והתוס'. כמבואר כל זה באורך בס"ד לעיל אותיות ח-י. יעו"ש.

שהיה מרבותיו של הרמב"ם, הרי דחד בי מדרשא הוא. מה גם שדברי רבינו חננאל הן דברי קבלה, כדכתב הרא"ש סוף פרק קמא דנדה (סימן ה), והביאו מרן הבית יוסף יו"ד סימן קפ"ו.

מו"מ בדברי הרב שמע שלמה

כ. והנה ראיתי בשו"ת שמע שלמה ח"א סימן ו' דמסיק לדינא לדעת הרמב"ם ומרן דמותר לברור בשני מיני אוכלין איזה מהם שירצה, ושם באות ג' כתב לתמוה על דברי מרן רבינו עובדיה יוסף זצוק"ל בקול סיני (עמוד 208 הלכות בורר סעיף ב) דפסק כדעת התוס' ורבינו חננאל, שאם בירר המין השני שאינו חפץ בו כעת חייב. דלפי מה שפירש שם זהו נגד הרמב"ם ומרן דהתירו, ולא היה לו לפסוק בסכינא חריפא דחייב. ע"ש. והניף ידו שנית בשו"ת שמע שלמה ח"ד ס"י אות י'. ע"ש. ותימה על תמיהתו, דהא אכתי פליגי בה בתראי בדעת הרמב"ם ומרן, ורוב הפוסקים נקטו לחומרא, ואפילו אם היה ספק שקול, הא קיימא לן ספיקא דאורייתא לחומרא, כל שכן שהרבים אוסרים, והיכי נקיט להקל כנגד כל הני רבוותא, בדבר שאינו מפורש להדיא בשו"ע.

וְמָה שנשמך הרב שמע שלמה על דברי הרד"ע, כגון דא ערבך ערבא צריך, דנתבאר לעיל אות י"ב דהמעייין בדברי הרד"ע במקורם, ישר יחזו פנימו שאין פשט דבריו מורין להקל כלל אלא להיפך, רק שהמאמ"ר פירש כן בדעתו, בגלל

סוברין כן, עיין בספר מאמ"ר וכו' וכן כתב גם כן בספר מגלת ספר לדעת הרמב"ם, אמנם למעשה אין לזוז מדברי תרומת הדשן והרמ"א וכו'. ע"כ.

דעת רוב הפוסקים לאסור לברור המין שאינו חפץ בו

כא. ועוד דהמחמירים בזה הם הרבים, שכן כתב המגן אברהם סק"ד, וכן משמע מדברי הט"ז ס"ק ב', וכ"כ הלבוש ס"ג, וכ"כ המאמר מרדכי סק"ד, וכן כתב הלבושי שרד כנ"ל, וכן כתב הרב פרי מגדים (עיין לקמן אות כג כד בביאור דב"ק), וכ"ד הגר"א, וכן פסק מהר"ש אבוהב בספר הזכרונות זכרון ט' לאסור בזה ושכן דעת הרב המגיד והטור, גם הא"ר סק"ו נקט בפשטות לחומרא בזה, וכ"כ בפשיטות מרן החיד"א בברכי יוסף סוף סק"ג, וכ"כ בספר טל אורות הקדמון לרבינו שאול בן דוד במלאכת מרקד אות ב', וכ"כ הבגדי ישע במג"א סק"ג, וכ"כ הנחלת צבי סק"ג, והרב נחלת צבי כל כך הוה פשיטא ליה דדעת הרמב"ם והרב המגיד ומרן כדעת התוס' והרא"ש, עד שתמה על הגהת הרמ"א, והוה סבירא ליה דהרמ"א בא להתיר, והקשה על זה דהרמ"א גופיה החמיר בפסולת מתוך אוכל בסעיף ד' יעו"ש. וכ"כ הרב שלחן מלכים סימן שי"ט ס"ג, וכ"כ בספר טל אורות לרבינו יוסף בן ג'וייא על המרדכי פרק כלל גדול במלאכת הבורר, ושכן דעת הרמב"ם והסמ"ג, וכ"כ התוספת שבת או ט', וכ"פ בשו"ע הגר"ז סימן שי"ט ס"ה,

גם דברי האגלי טל בדעת המ"מ שנויים במחלוקת כמשנ"ל אות י"א, דהא מהר"ש אבוהב בספר הזכרונות (זכרון ט מע' הבורר) כתב שדעת הרב המגיד דהבורר מה שאינו חפץ בו הוי כבורר פסולת מתוך אוכל. וכ"כ בספר נחלת צבי סק"ג בדעת הרמב"ם וה"ה, והסכים עמהם בספר טל אורות. ופשט דברי ה"ה מורה כדבריהם דכתב הי"ב וז"ל, ושני מיני אוכלין הרי הן כאוכל מתוך פסולת. עכ"ל. רוצה לומר כמו שבאוכל מתוך פסולת בורר מה שהוא רוצה לאכול ומניח הפסולת, הכי נמי בשני מיני אוכלין בורר מה שהוא רוצה לאכול ומניח מה שאינו חפץ בו דהוי כפסולת. ועכ"פ האגלי טל גופיה מסיק לאסור.

וכה שנשמך על דברי הרב מגלת ספר למהר"ב קאזיש שהביא הרב משנה ברורה בביאור הלכה, הנה נתבאר לעיל דהרב טל אורות שפך סוללה על דברי המגלת ספר דסבר לומר כן בד' התוס' נמי, ודחה דבריו בשתי ידיים, והאמת עמו כמו שנתבאר לעיל אות יז יח, והעלה בדעת הרמב"ם והסמ"ג דהבורר מה שאינו חפץ בו, הוי כבורר פסולת מתוך אוכל דאפילו לאלתר חייב. והרב דברי מנחם מרדכי סימן שי"ט הביא דבריו והסכים עמו. ומ"ש הרב שמע שלמה שכן הוא בפירוש קדמון ממצרים, אינו מוכרח כלל כמבואר לכל מעיין בדב"ק. וכן מ"ש שכן דעת הביאור הלכה בדעת הרמב"ם, לא דק, דהמשנה ברורה בביאור הלכה מספקא ליה דכתב וז"ל, ואם דעת הרמב"ם היא גם כן כהרמ"א לא ברירא, דיש גדולים דאין

אם הוי איסורא דאורייתא או דרבנן

כב. שו"ר בספר מים רבים (קונטרס דרך ים מלאכת הבורר) שכתב דבשני מיני אוכלין, אף לדעת התוס' דבורר מה שאינו חפץ בו לאלתר נמי אסור, היינו מדרבנן, דמדאורייתא לא חשיב פסולת. ואולי הכי הוה סבירא ליה להרב שמע שלמה. אולם לא נראה כן מדברי הפוסקים, והרמב"ם ומרן כתבו להדיא דבמניחו משחרית לבין הערבים חייב, ולטעמיה אכתי מין אוכל הוא מדאורייתא. וכ"כ להדיא בספר טל אורות הנ"ל דבורר מה שאינו חפץ בו הוי כבורר פסולת מתוך אוכל דאפילו לאלתר חייב. ובתורת שבת סק"ג כתב דדוקא במניחו משחרית לבין הערבים חייב, אבל בפחות מזה אסור מדרבנן מיהא, דהא לא שרי אלא כדי לאכול מיד. על כל פנים במניח לבין הערבים חייב לדעת הרמב"ם ומרן, ולרוב הפוסקים אף במניח לבו ביום חייב.

תימה בדברי הרב שמע שלמה

כג. ונוראות נפלאתי עוד על מה שכתב בשמע שלמה הנ"ל אות ד', שהפרי מגדים סבירא ליה בדעת מרן דשרי לבורר בשני מיני אוכלין המין שאינו חפץ בו כדי לאכול מה שמניח לאלתר, ועל פי הנחה זו, הוקשה לו סתירה בדברי הפמ"ג, מהא דהסתפק הפמ"ג בבורר שני מיני אוכלין להניח שניהם לאחר זמן אי חשיב בורר, דמה ספק הוא זה, כיון דסבירא ליה בדעת

וכ"כ החיי אדם כלל ט"ז ס"ה, וכ"כ העולת שבת סק"ה וסק"ו, וכ"כ הרב חסד לאלפים ריש סימן שי"ט, וכן פסק הגרי"ח בספר בן איש חי שנה ב' פרשת בשלח אות ב', וכן פסק ערוך השלחן ס"ו, וכן מסקנת המשנה ברורה סק"י"ב, וכ"כ בכף החיים אות כ"ב ע"ש. וכן כתב בספר טל אורות אחרון לרז"ה. ולפי מה שנתבאר לעיל אף מרן בבית יוסף נקט בדעת הרמב"ם כדעת רבינו חננאל, ויש לנו לפרש דבריו כן בשו"ע. אמור מעתה דצדקו דברי מרן החזון עובדיה דנקט לאסור בזה, וכמו שכתב בחזון עובדיה (ח"ד הלכות בורר אות ד' עמוד ק"פ) ואף הלשון "חייב" דכתב בקול סיני (עמוד 279) אתי שפיר לדעת מרן הבית יוסף. וכן פסק בספר מנוחת אהבה פ"ז הכ"א, ושם במי מנוחות כתב לתמוה על סברת המתיר, ומצא שתמה עליו בספר טל אורות.

אתה הראת לדעת דדברי הרב מגלת ספר והרב אגלי טל והראמ"ה הורביץ מפינסק הווי יחידאי בדעת הרמב"ם כנגד כל הני רבוותא, וכבר נתבאר דדברי המבי"ט בקרית ספר אינן מוכרעין, ודברי הרד"ע מורין להיפך, ואדרבה איכא למימר דנקטו לחומרא בדעת הרמב"ם. ואפילו אי תימא דמחלוקת שקולה היא בדעת הרמב"ם, הוה לן להשוות דעת הרמב"ם לר"ח ושאר הפוסקים, חדא דאפושי פלוגתא למה לי, ועוד דהבא להקל בדאורייתא עליו חובת ההוכחה. והיות שדעת רוב הפוסקים לאסור, ורבים פירשו כן בדעת הרמב"ם ומרן, הלכך הכי נקטינן לאיסור.

הרמב"ם דליכא בורר בשני מיני אוכלין בבורר לאלתר, לא שנא בורר ואוכל, לא שנא בורר מה שאינו חפץ בו ואוכל מה שהניח לאלתר, בכל גונא שרי, על כרחך ליכא בורר בשני מיני אוכלין אלא במניח לכו ביום משחרית לבין הערבים, ואם כן מאי מספקא ליה להרב פרי מגדים בזה, הלא זהו כל איסור בורר בשני מיני אוכלין. ע"ש שנשאר בצע"ג על דבריו ועל הביאור הלכה שהביא דבריו. ואחמ"ר לא כיון יפה, דלא עלה על לבו הטהור של הפמ"ג לפרש כן בדעת מרן והרמב"ם, וקושיא מעיקרא ליתא. חדא דהא כתב באשל אברהם סק"ב וז"ל, וכן שני מיני אוכלין, אותו שאין רוצה לאכול עתה הוה פסולת, כבאות ד'. וכ"כ במשבצות זהב אות ב' וז"ל, ומה שכתב המחבר בסעיף ג' והוא לשון הרמב"ם בירר להניח לאחר זמן חייב, יש לומר הכי פירושו אם בירר והניח אותו שאין חפץ לאכול עתה חייב. עכ"ל. הרי נקט בדעתם כדעת התוס'. ועיין להלן שנתבארו כל דב"ק.

שבירר שחרית לאכול בין הערבים, חייב. ע"כ. ועל זה כתב הפרי מגדים וז"ל, לשון המחבר מועתק מהרמב"ם פרק ח' מהלכות שבת הלכה י"ג, והם כפשטן "ומניח" לאחרים או לעצמו. ע"כ. הנה כונתו מבוארת דמה שכתבו "ומניח" לאכול מיד, פירושו מניח לפניו את מה שנטל בידו כדי לאכול לאלתר, והיינו מה שחפץ בו. וכתב עוד הפמ"ג וז"ל, והרב הוסיף "השני כדי", ושינה כונת המחבר והרמב"ם ז"ל, להודיע דאותו שאין רוצה עתה הוי כפסולת, וצריך לברור אותו שרוצה לאכול דוקא, כבאות ב'. וכן כתב תרומת הדשן סימן נ"ז, דגדול אחד שסובר גדולות מקטנות הוה ברירה, היה בורר אותן שרוצה לאכול עתה ביד לאלתר, לא אותן שרוצה להניח, דפסולת אסור כהאי גוונא. הוא הדין לדידן שני מינים חשיב מה שהניח פסולת, ואסור לברור פסולת ביד לאכול לאלתר האוכל, עיין ט"ז [משבצות זהב] אות ב'. ודברי המחבר בסעיף א' ואם בירר, דיעבד, וכאן כתב ובורר, לכתחלה. עכ"ל.

ביאור שיטת הפרי מגדים בדעת הרמב"ם ומרן

כד. מלבד זאת כד דייקנן בדברי הרב פרי מגדים חזינן דלא פירש בדעת מרן להקל כלל, וכדי לבאר הענין הנני להעתיק לשון מרן בסעיף ג' ולשון הרב פמ"ג באשל אברהם סק"ד. וז"ל מרן, היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים, בורר אחד מאחד ומניח (הגה השני כדי) לאכול מיד, ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום, כגון

הרי להדיא לא פירש הפרי מגדים בדעת מרן והרמב"ם דשרו לברור מה שאינו חפץ בו, אלא פירש דמרן כיוון בתיבת "ומניח" על מה שנטל בידו, דמניחו לפניו לאכלו, והרמ"א הוסיף "השני כדי" ובוה שינה הרמ"א מכונת מרן ופירש תיבת "ומניח" על השני, דהיינו מניח מה שלא נטל שלא חפץ בו, ואוכל מה שנטל דחפץ בו. והיינו שיטת רבינו חננאל והתוס' הנ"ל. ומעולם לא עלה על דעת הרמ"א והפמ"ג דכונת מרן להתיר לברור את מה

הלכה סימן שי"ט ס"ג ע"ש. וכן עולה מדברי הפמ"ג באשל אברהם סק"ב ובמשב"ז סק"ב כאמור.

ואחר מופלג הראני ידידי הר"ר דוד שניטקביץ נר"ו שגם בשו"ת יורו משפטך ח"א סי' י' כתב כדברי השמע שלמה להתיר לברור המין שאינו חפץ בו כדי לאכול השני שהניח לאלתר, ושכן דעת מרן והרמב"ם. הנה נעלם ממנו דברי רבותינו האחרונים הנ"ל החולקים על המגלת ספר והאגלי טל בהבנת דברי הרמב"ם ומרן. ותמיהני דאחר שהרגיש שאין פירוש זה מוכרח בדעת הרמב"ם, איך מלאו לבו להקל בדאורייתא. גם הוא שגה בהבנת דברי הפמ"ג. גם לא ידע את יוסף שדעת מרן החזון עובדיה לאסור בזה, ושכן דעת רוב הפוסקים. ועיין להלן. ואחר מופלג מצאתי בספר גדרי השבת (ח"א בורר ענף ט') להרה"ג ר' שבתי לוי שליט"א שכתב להשיג על דברי הראש"ל בהבנת הרב פרי מגדים ובהכרעתו בדעת הרמב"ם ומרן, וצדקו דבריו מאד.

ביאור דברי הרב ראש יוסף

כה. והנה הרב פרי מגדים בספרו ראש יוסף שבת עד. כתב וז"ל, והנה בשני מיני אוכלין כתבו התוס' דחייב נמי, וכן הוא בירושלמי בורר אוכל מאוכל חזקיה אמר חייב ורבי יוחנן אמר פטור, והלכה כחזקיה דרביה דרבי יוחנן כמבואר בכמה דוכתי, וכן פסק הרמב"ם ז"ל שם ובש"ע שי"ט. והוי יודע כי התוס' כתבו כאן

שאינו חפץ בו כדי לאכול את מה שהניח. זה אינו. [גם הלשון "שינה" כונת המחבר והרמב"ם "להודיע" וכו', משמע דלא פליג עליהו לדינא, אלא שינה כונת הלשון שלא תטעה בדעתם, ומודו להדדי לענין דינא בתרוייהו. דאל"ה הול"ל והרב "פליג" ע"ד וכו']. הרי דלדינא ליכא פלוגתא בין מרן והרמ"א, אלא כמו שפירש הרב פרי מגדים דמרן חידש דין דמניח, היינו את מה שנטל, דשרי להניחו לפניו לאכול לאלתר, והרמ"א אינו חולק בזה ומודה הוא למרן דבורר ומניח לפניו לאכול לאלתר שרי, אלא שינה פירוש תיבת ומניח, כדי לבאר דעת מרן דמה שאמרו בורר ומניח לאכול לאלתר, היינו דבורר את מה שחפץ בו לאכלו מיד.

ומעתה נתיישבו דברי הרב פרי מגדים כמין חומר, אין נפתל ועיקש בדבריו, וקושיית השמע שלמה על דברי הפרי מגדים דסתרן אהדדי, והניח בצע"ג, קושיא מעיקרא ליתא, ושגגה היא בהבנת דבריו. ופשוט דלא ניחא ליה להרב פרי מגדים דלתלו בוקי סריקי בדעתיה להתיר את האסור, אלא הדבר ברור ללא כל ספק דהרב פרי מגדים נקט בדעת מרן והרמב"ם דמודו לדינא למה שכתבו ר"ח והתוס' והרא"ש והטור, דבשני מיני אוכלין אם בירר לו את מה שאינו חפץ בו הוי מלאכת בורר. ולהכי מספקא ליה אם בורר שני מיני אוכלין כדי להניח שניהם לאחר זמן, אם חשיב בורר, דהי פסולת והי אוכל. ועיין לקמן אות כה ביאור דבריו שבספרו ראש יוסף. וכך מפרש דברי הפמ"ג הביאור

לאכול לבו ביום ליכא בורר דהי אוכל והי פסולת, ודוקא בנוטל מה שאינו חפץ בו דחשיב כפסולת מתוך אוכל הוי בורר. אבל לדעת הרמב"ם אפילו בורר ומניח שניהם משחרית לאכול בין הערבים הוי בורר, דסבירא ליה דיש בורר בשני מיני אוכלין אף אם אין אחד מהם פסולת, אלא כל שבירר בשחרית כדי להניח לבין הערבים נעשה כבורר לאוצר וחייב, ולכן לא נקט איסור בורר דוקא במחשיב אחד מהם פסולת. אולם אינו מתיר לבורר אף אחד מן האוכלין ולהניחו לבין הערבים, דכל בורר מה שאינו רוצה לאכול לאלתר הוי דרך מלאכה, דדוקא בורר ואוכל הוא דשרי, או בורר ומניח כדי לאכול לאלתר, אבל בורר ומניח לבין הערבים אפילו מין אחד אסור.

נמצא דהרמב"ם והתוס' מודו לדינא דבורר מה שאינו חפץ לאכול הוי איסור בורר, אלא דפליגי בגדר האיסור, דלהתוס' היינו טעמא משום דמה שאינו חפץ בו הוי פסולת, ולהרמב"ם היינו טעמא משום דמניחו לבין הערבים נעשה כבורר לאוצר. ונפקא מינה לדינא בבורר בשחרית כדי להניח שניהם לאכול בבין הערבים, דלהרמב"ם הוי בורר, ולהתוס' לא הוי בורר דהי מינייהו פסולת. והיינו דקשיא ליה בדעת הרמ"א דמודה למרן דמניח שניהם לבין הערבים חייב, ונקט בריש הסעיף כהגדרת התוס' דדוקא בבורר מה שאינו חפץ בו דחשיב פסולת הוא דהוי בורר, והרי זה כמזכה שטרא לבי תרי. ותירץ אליבא דהרמ"א י"ל דמיירי שהאחד בורר לאכול בו ביום והשני מניח למחר, דחשיב

ד"ה היו דאותו שרוצה לאכול הוה אוכל, ואותו שאין רוצה לאכול עתה הוה פסולת, וכמ"ש המ"א בשי"ט ד' יעו"ש, ולפ"ז אם אין רוצה לאכול עתה כלום, רק בורר קודם סעודת שחרית לסעודת מנחה קטנים מגדולים שני מינין, ויאכלו במנחה המין הגדול הוא, והמין הקטן בני בתו, לכאורה לית כאן בורר, דהי פסולת והי אוכל, ותרוייהו אוכלא נינהו ושרי כה"ג. אלא שהר"מ ז"ל שם הי"ג והמחבר שם ס"ג כ' שני מיני אוכלין בורר ומניח, ואם בורר והניח לבו ביום חייב, הרי דכה"ג חייב. ויש לומר דהרמב"ם והמחבר סוברים דב' מינים אוכל מאוכל נמי הוה ברירה, ומשום הכי לא התנו דוקא אותו שרוצה לאכול עתה יבורר, לא שאין רוצה עתה. משא"כ הרב דהגיה שם ב' תיבות "השני כדי" כמ"ש המ"א אות ד' דסובר מניח השני דוקא שאין רוצה עתה כו', א"כ אמאי בבורר להניח לבו ביום חייב בב' מינין, ומדשתיק שם אודויי אודי ליה, אם לא שנאמר דלבו ביום בורר לאכול מין אחד, והשני מניח למחר, ג"כ הוה בורר אוכל מתוך פסולת, וזה קצת דוחק. עכ"ל. ולפום ריהטא משמע דנקט בדעת הרמב"ם ומרן כסברת המקילים.

אבל כד דייקנין חזינן דזה אינו, ויש ליישב דבריו עם מה שנתבאר בפרי מגדים, וביאור דב"ק כך הוא, דהרמב"ם והתוס' פליגי בגדר איסור בורר בשני מיני אוכלין, דלשיטת התוס' אין בורר בשני מיני אוכלים אלא אם כן חשיב חד מינייהו פסולת, ולכן אם מניח שניהם

אלא דבטעם הדין אליבא דשיטת הרמב"ם ומרן, נראה דיש חילוק בין מה שכתב בפרי מגדים לבין מ"ש בראש יוסף, דבראש יוסף נראה דנקט דהרמב"ם סבירא ליה כותיה דרבינו חננאל ולא מטעמיה, אלא היינו טעמיה משום דבורר מה שאינו חפץ בו כדי להניחו, לאו דרך אכילה הוא אלא דרך מלאכה, דנעשה כבורר לאוצר, ומשום הכי חייב, ולא שרי אלא דרך אכילה, דהיינו לאכול לאלתר מה שנטל. ולפי זה בבורר שני מיני אוכלין כדי להניח שניהם לאחר זמן, נמי הוי דרך מלאכה. אבל בפרי מגדים לכאורה נקט דהרמב"ם כרבינו חננאל ומטעמיה, דמה שאינו חפץ לאוכלו חשיב כפסולת. ואפשר דבהא גופא מספקא ליה בפרי מגדים אם בורר בשני מינים להניח שניהם לבו ביום מותר, דאי נקטינן בדעת הרמב"ם ומרן דסבירא להו כרבינו חננאל לגמרי ומטעמיה אפשר דשרי דהי פסולת והי אוכל, אבל אם נקטינן דסבירא להו דכל בורר להניח הוי דרך מלאכה, הרי דאסור לברור ולהניח שניהם לבו ביום. ונודע דספרו ראש יוסף כתבו לפני חיבורו פרי מגדים, אלא שאת ספרו פרי מגדים הדפיס בחייו, וספרו ראש יוסף נדפס לאחר פטירתו. עכ"פ לדינא אין להתיר דרכו האוסרים, ואף לדעת הרב פמ"ג הוי ספקא דאורייתא ולחומרא, וכמ"ש בביאור הלכה. ובפרט לאור האמור שיש כמה ראשונים דקיימי בהאי שיטה. ועיין בזה עוד לקמן אות כז.

פסולת לגבי הראשון, אלא דכתב על זה שהוא דוחק. וכ"כ בפרי מגדים לבאר כן. ולפי דברי הבית יוסף בענין שיעור לאלתר יש לומר עוד נפקא מינה בזה, דלהתוס' בבורר כדי להניחו לבו ביום חייב, ואילו להרמב"ם אינו חייב אלא אם כן מניחו משחרית לבין הערבים, כמ"ש מרן הב"י לפרש בדעת הרמב"ם. ודוק היטב.

ומה שכתב הרב ראש יוסף בתוך דבריו וז"ל, ויש לומר דהרמב"ם והמחבר סוברים דב' מינים אוכל מאוכל נמי הוה ברירה, ומשו"ה לא התנו דוקא אותו שרוצה לאכול עתה יברור, לא שאין רוצה עתה, משא"כ הרב דהגיה שם ב' תיבות השני כדי, כמ"ש המ"א אות ד' דסובר מניח השני דוקא שאין רוצה עתה כו'. ע"כ. רצונו לומר דהרמב"ם ומרן לא התנו גדר איסור בורר במה שרוצה ובמה שאינו רוצה, אלא התנו גדר האיסור במה שמניחו לבין הערבים, ולטעמייהו אין חילוק אם מניח שניהם או אם ברר אחד כדי להניחו לבין הערבים ואכל השני לאלתר, בתרוויהו הוי בורר. מה שאין כן להרמ"א דהגיה ב' תיבות השני כדי, דסובר דמניח השני ואינו נוטלו משום דהוי כפסולת, דלטעמיה אם מניח שניהם לבין הערבים אין איסור. נמצינו למדים דלדינא דברי הפרי מגדים יחדיו יהיו תמים אל ראשו, תהינה לראש יוסף ולקדקד נזיר אחיו פאר והדר לו. אחר מופלג מצאתי בספר גדרי השבת הנ"ל שפירש כן בדעת הראש יוסף.

ביאור שיטת הפרי מגדים בבורר כדי להניח

כו. והנני לבאר יתר דברי הרב פרי מגדים, דהנה מרן בסעיף א' כתב וז"ל, הבורר אוכל מתוך פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלים ובורר מין ממין אחר וכו' ואם בירר בידו כדי לאכול לאלתר מותר. ע"כ. וכתב על זה באשל אברהם אות ב' וז"ל, וכן שני מיני אוכלין, אותו שאין רוצה לאכול עתה הוה פסולת כבאות ד'. ע"כ. הא קמן דמפרש בדברי מרן שהם דברי הרמב"ם כטעם ר"ח והתוס'. וכ"כ במשבצות זהב אות ב' וז"ל, ומה שכתב המחבר בסעיף ג' והוא לשון הרמב"ם בירר להניח לאחר זמן חייב, יש לומר הכי פירושו אם בירר והניח אותו שאין חפץ לאכול עתה חייב. וכנ"ל.

אך צריך ביאור מה שכתב הרב שם בהמשך דבריו, וז"ל, ואם שאין הלשון משמע כן, יש לומר שמניח לאחר זמן, והשני אין רוצה לאכול היום כי אם למחר, או כלל לא, וודאי כפסולת יחשב. עכ"ל. וכונתו בזה דלפי מה שכתב לצדד לעיל דבורר שני מיני מאכלים להניחם שניהם לבו ביום מותר דהי אוכל והי פסולת, אך קשה דפשט לשון הרמב"ם ומרן מורה דאפילו מניח שניהם נמי חייב (כמ"ש בראש יוסף). ובורר מה שאינו חפץ בו ומניחו חייב משום בורר פסולת מאוכל, אם כן קשה מניח שניהם היכי דמי דחייב. לכן פירש דמיירי דמניח שניהם ונוטל מה שהוא חשיב אוכל דחפץ בו, אלא שאינו חפץ בו כעת כי אם לבין הערבים, והמין

השני אינו חפץ בו לאותו היום, או שאינו חפץ בו כלל, דאז ודאי פסולת יחשב כלפי הראשון שחפץ בו לבין הערבים. והשתא אף דמניח שניהם וחשיב בורר אוכל מתוך פסולת, דהיינו מה שחפץ בו לבין הערבים מתוך מה שאינו חפץ בו כלל, אפילו הכי חייב, דלא שרי לברור אוכל מתוך פסולת אלא לאלתר. ובראש יוסף כתב לפרש כן דעת הרמ"א, דאילו לדעת מרן והרמב"ם אין צריך לזה, דמניח שניהם לאכול לבין הערבים סבירא להו דחייב. רק לדעת הרמ"א והתוס' דבעינן חד מינייהו פסולת צריך לפרש כן, וכתב דזה קצת דוחק, וגם פה כתב שאין הלשון משמע כן.

ומה שסיים הרב שם, וז"ל, וזהו שכתבו התוספות שם ד"ה היו, דאותו שאין רוצה לאכול, והשמיטו תיבת "עתה", וברא"ש [שם פ"ז סימן ד] יש. אלא לפרש ביאור הברייתא היטב ולבו ביום לא יברור, והשני אין רוצה בו כלל. עכ"ל. רצונו לומר דהתוס' בדוקא השמיטו מילת "עתה" כדי לבאר דברי הברייתא ולבו ביום לא יברור, דהיינו שאם חפץ במין אחד לאכול בו ביום והשני אינו חפץ בו כלל, לא יברור. נראה דרצונו לומר דהתוס' והרא"ש לא פליגי בגדר מה שחפץ בו, דהתוס' נמי מודו ליה להרא"ש דהא דשרי לברור הוא מה שחפץ בו "עתה" לאכול. אלא דהוסיפו לבאר דאותו שאין חפץ בו כלל חשיב פסולת, ולכן אסור לברור שכנגדו שחפץ בו לבו ביום, דלא שרי לברור אוכל מתוך פסולת אלא לאלתר. [לאפוקי רוצה לאכול שניהם בו ביום אחד הוא ואחד לבניו כנ"ל].

נמצוינו למדין מדברי הפרי מגדים ג' דינים באוכל מתוך אוכל, א- בורר מה שחפץ בו לאכלו עתה מתוך מה שאינו חפץ בו שרי, דהוי בורר אוכל מתוך פסולת לאלתר. ב- בורר מה שאינו חפץ בו עתה מתוך מה שחפץ בו עתה, הוי כבורר פסולת מתוך אוכל ואסור. ג- בורר מה שחפץ בו לאחר זמן מתוך מה שאינו חפץ בו כלל, הוי בורר אוכל מתוך פסולת לבו ביום דאסור. הנה הארכתי בביאור דברי הרב פרי מגדים כי ראיתי ששגו בהבנתו כמה ת"ח. ועמ"ש בספר זמנים למלך פ"ח מהל' שבת הי"ג. וה' יתברך יאיר עינינו בתורתו ויזכנו לכויין לאמתה של תורה אכי"ר. אח"ז מצאתי שכן פירש בספר פרי הגן. ע"ש.

בורר שני מיני פירות להניחם לבו ביום

כז. ואעיקרא מה שצידד הרב פרי מגדים דבורר שני מיני אוכלין זה מזה ומניח שניהם לבו ביום לא הוי בורר, יש לעיין בזה ממה דאיתא בתוספתא פרק י"ז ה"ו, נתערבו לו פירות בפירות, בורר ואוכל, בורר ומניח על השלחן, בורר ומשליך לפני בהמתו, בדק אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן, או שליקט מתוכן עפר או צרורות, הרי זה חייב. ע"כ. ופשט הדברים דכל שהפריד שני מינים זה מזה חייב, אלא אם כן בורר ואוכל לאלתר. ולכאורה זה תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל בגדר מלאכת בורר בשני אוכלין, דלמאן דאמר דרק בגונא דחד מנייהו חשיב פסולת שייכא

ברירה, לכאורה צ"ל דס"ל דלא קיימא לן כד' התוספתא, משום דלא מייתי לה התלמוד. ולמ"ד דכל בורר להניח נעשה כבורר לאוצר וחייב, והיינו אף בדליכא פסולת חייב, היינו כדברי התוספתא. וכן כתב המרדכי פרק כלל גדול סימן שס"א וז"ל, ולבו ביום לא יברור, הלכך יזהר אדם משני מיני פירות שנתערבו וכל שכן פסולת שנתערבה עם אוכל שלא יברור, אלא דרך אכילתו יקחם ויאכלם. וכן כתב היראים סימן רע"ד וז"ל, הלכך יזהר אדם בשני מיני פירות שנתערבו, וכל שכן פסולת שנתערב עם אוכל, שלא יברור זה מזה, אלא דרך אכילתו יקחם ויאכלם. עכ"ל. וכן משמע סתמות לשון הרמב"ם דכתב פ"ח הי"ג וז"ל, היו לפניו שני מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחר ומניח לאכול מיד, ואם בירר והניח לאחר זמן אפילו לבו ביום, כגון שבירר שחרית לאכול בין הערבים חייב. ומשמע דאף אם מניח שניהם לבו ביום חייב. וכן פסק בספר טל אורות הקדמון לרבינו שאול בן דוד במלאכת מרקד אות א'.

ולשיטת רבינו חננאל שהובא בתוס' שבת וסיעתו (עד. ד"ה היו) דבשני מיני אוכלין שייכא ברירה כבורר מה שאינו רוצה לאכול דחשיב כבורר פסולת מאוכל, לכאורה משמע דדוקא בדחשיב מין אחד פסולת ובוררו מתוך המין השני הוא דאיכא מלאכת בורר, אבל במפריד שני מינים זה מזה להניח שניהם לבו ביום דליכא חד דחשיב פסולת ליכא מלאכת בורר. וכן כתב מרן הבית יוסף

סימן שיט ס"ג וז"ל, ואין לזה טעם אלא אם כן נאמר שאותו שרוצה לאכול עתה מיקרי אוכל ואידך מיקרי פסולת. עכ"ל. לכאורה נראה דסבירא ליה אליבא דרבינו חננאל והתוס' והרא"ש והטור דגדר איסור בורר הוא דוקא בדאיכא חד דחשיב פסולת, ולא סבירא להו כהאי כללא דכל שמניח שניהם לאחר זמן דאינו דרך אכילה, נעשה כבורר לאוצר וחייב משום בורר. וואע"ג דהש"ס מייתי לרישא דתוספתא בריש פרק חבית קלג: מכל מקום את הסיפא השמיט התלמוד, וסבירא להו להנך פוסקים דאזלא דלא כהלכתא, דבורר הוא דוקא בתערובת דחד מינייהו חשיב פסולת.

אולם מרן בשו"ע פסק כלשון הרמב"ם, ונראה דסבירא ליה דאף בורר שני מיני אוכלין זה מזה כדי להניח שניהם לבין הערבים חייב, ופסק לחומרא בתרתי, חדא דלא שרי לברור אלא מה שחפץ בו לאכלו לאלתר, אבל לא יברור מה שאינו חפץ לאכול. ואידך דאין להפריד שני מינים זה מזה כדי להניחם. ולכאורה לשתי החומרות הללו יסוד אחד, דגדר איסור בורר הוא כל שמפרידם שלא כדרך אכילה, הוי כבורר לאוצר. ורק בורר אוכל שחפץ בו לאכלו לאלתר דהוי דרך אכילה שרי. אלא שבבית יוסף כתב דאם לא הטעם שאחד חשיב פסולת אין כאן מלאכה, ולכאורה אין זה כמו שכתב בשולחן ערוך.

ונראה ליישב דברי מרן בשו"ע עם מה שכתב בבית יוסף, על פי מה שכתב האגלי טל (מלאכת בורר אות

ח) דמפריד שני מיני אוכלין זה מזה, אם חפץ שיהיו שני המינים מבוררין, חשיב כבורר פסולת מתוך אוכל, שכל מין אף דהוי אוכל כלפי עצמו, הוי פסולת לגבי זולתו. ע"ש. ולכאורה תמוה דאי אוכל לאו פסולת ואי פסולת לאו אוכל. ואסברה לי הגה"ק מוהרד"ק הכהן שליט"א, על פי היסוד היוצא מדברי ר"ח דמחשבה משוייא לאוכל פסולת אף דהוי אוכל בעצם, הכי נמי עצם הקפידה שיש לו שלא יהיו מעורבין זה בזה, ואינו רוצה לאכול כך בתערובת אלא רק לאחר שמפרידם זה מזה, מחשבה זו משוייא לכל מין פסולת לגבי חברו כשעדיין מעורב בו, אף שהוא אוכל כלפי עצמו, נמצא שכל מין הוא גם אוכל וגם פסולת. אלא דצריך לומר דהיינו דוקא במניח שניהם דלא הוי דרך אכילה, דאז גם המעשה דמניחו מצטרף למחשבתו למישוייה כפסולת. אבל במפריד שני מינים לאכלן לאלתר, הוי דרך אכילה ולא מהני מחשבתו דמקפיד על תערובתן למיחשב פסולת, דאתי מעשה שאוכל לאלתר ובטיל למחשבתו למיחשביה פסולת. [ואע"ג דהאגלי טל החמיר בזה גם באוכל שניהם לאלתר, רבו האחרונים דפליגי בזה, כדבעינן למימר לקמן]. והשתא גם לדעת מרן הוא הדין והוא הטעם למפריד שני מיני אוכלין זה מזה להניחם לבו ביום דלא הוי דרך אכילה, דמשוי ליה במחשבתו שאינו רוצה בתערובת דכל מין הוי פסולת כלפי זולתו, והיינו כדכתב בבית יוסף. הלכך לדינא אין להקל בזה.

בפני עצמן, או שליקט מתוכן עפר וצרורות הרי זה חייב. ותוספתא זו הביאה הרשב"א בחידושו בריש פרק החבית, ורבינו ירוחם בנתיב י"ב חלק ח' ע"ש, נראה מכאן שאם בירר שני מיני פירות מין זה מתוך מין אחר דאיכא חיובא דבורר, ולא דוקא בבורר אוכל מתוך פסולת או פסולת מתוך אוכל שייכא ברירה, אלא הוא הדין נמי בשני מיני פירות או שני מיני אוכלין שנתערבו ובריר מין זה מתוך מין אחר איכא חיובא משום בורר, דמלאכת הברירה שייכא נמי באוכלין, וכן דעת כל הפוסקים, וכן פסק מרן בשלחנו הטהור בסימן שיט. ע"כ. משמע מדבריו דבורר שני מיני אוכלין זה מזה ומניחן שניהם לבו ביום, אף שאין אחד מהם חשוב פסולת הוי בכלל מלאכת בורר.

אלא שבסוף דבריו כתב לדברי התוס' בשם ר"ח וז"ל, והנה עיקר מקור דין זה הוא מדברי התוס' ז"ל פרק כלל גדול ד"ה היו לפניו שני מיני אוכלין, שכתבו וז"ל, פירש רבינו חננאל ז"ל דבאוכל מתוך אוכל שייך ברירה שבורר אותו שאינו חפץ לאכול מתוך אותו שרוצה לאכול, דאיתו שאינו חפץ בו חשיב פסולת לגבי אותו שחפץ בו. וכן משמע מהירושלמי הבורר אוכלין מתוך אוכלין חזקיה אמר חייב ע"כ. הרי שכתבו דבאוכל מתוך אוכל שייך ברירה. עכ"ל. ושם ביאר סברת רבנו חננאל על פי דברי הר"ן פרק כלל גדול דעיקר מלאכת בורר הוא בבורר פסולת מתוך אוכל. ומסוף דבריו נראה דעל דעת רבינו חננאל נסמך ומפרש כדבריו בתוספתא.

ולפי זה אתי שפיר התוספתא גם אליבא דרבינו חננאל וסיעתו, דמה שפירשו דבורר מה שאינו רוצה בו לאכול חשיב כבורר פסולת מתוך אוכל, הוא הדין במפריד שני מיני פירות זה מזה, דמה שאינו רוצה בתערובתן חשיב כל חד פסולת לגבי חבריה. ואם תאמר מה טעם פירשו הראשונים בגמרא דבורר מה שאינו חפץ בו לאכלו מתוך מה שחפץ בו הוי בורר, תיפוק ליה בבורר להניח שניהם דהוי מלאכה, יש לומר דקא משמע לן דאף שאוכל השני לאלתר לא שרי לבורר מה שלא חפץ בו, לפי שבורר הפסולת מתוך האוכל. והוא הדין בבורר ומפריד שני מינים זה מזה להניחם, דחשיב כל חד מיניהו פסולת לגבי חבריה בהיותם בתערובת, והפרדתם נמי חשיב כבורר פסולת מתוך אוכל. וכן משמע מדברי הרב חסדי דוד פארדו על התוספתא, דכתב דאף לדעת רבינו חננאל והרמב"ם, יש לבאר דברי התוספתא שאם בדק אלו לעצמן ואלו לעצמן, נעשה כבורר ולוקט צרורות, דהיינו פסולת מתוך אוכל וחייב. ע"ש.

ובספר טל אורות לרבינו יוסף אבן ג'ויא שעל המרדכי פרק כלל גדול כתב וז"ל, פירוש שאם נתערבו שני מיני פירות אע"פ שאין בהם שום פסולת, אם ביררן אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן איכא חיובא משום בורר, כדאיתא בתוספתא דשבת פרק י"ז פירות שנתפזרו מלקט את האוכל, נתערבו לו עם פירות אחרים, בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן ובורר ומשליך לפני בהמתו, ביררן אלו בפני עצמן ואלו

דאיכא משום בורר אלא כשבורר מין אחד מתוך מין אחר כדי לאכלו. ומכל מקום אכתי קשה כיון שהחלבון נשאר למעלה עם הפסולת של החרדל הוה ליה פסולת גמור וחשוב בורר אוכל שהוא החלמון מתוך הפסולת שהוא החלבון, דאף על גב דעשוי לגוון, מכל מקום שם אוכל נקרא עליו כיון שהוא יורד עם החרדל לאוכלו, ולזה צריך לתרץ דגם החלבון שהוא נשאר למעלה אוכל הוא, דכיון שהוא קשור יכול ליטלו מתוך הפסולת ולאוכלו, והלכך כיון שהחלמון אינו אלא לגוון לא חשבינן ליה כבורר אוכל מתוך הפסולת לגבי חלבון. עכ"ד. ומשמע דאין בורר בשני מיני אוכלין אלא דוקא כשאוכל אחד מהם, דאז חשיב האחר כפסולת לגביו, אבל אם אינו בורר כדי לאכול אחד מהם, לא חשיב בורר, אלא אם כן יש פסולת ממש בתערובת. וכן משמע מדברי הדרישה שם דברוצה לאכול שניהם מיד אין כאן בורר, דכיון דשוין באכילתן מיד, ולא נתן במסנת להפרידן זה מזה אלא בשביל הצבע, לא הוי בורר. ע"ש.

ולכאורה צריך עיון דפתח בגדר אחד דמלאכת בורר שייכא אף בלא פסולת, וסיים בגדר אחר דמה שאינו רוצה חשיב פסולת. ולפי מה שכתבנו לעיל ליישב דברי מרן הבית יוסף אתי שפיר דברי הרב. ועיין עוד לקמן אות ל"ב.

ונראה להוכיח מדברי רבינו הב"ח דאין בורר בשני מיני אוכלין אם מפרידם להניח שניהם, דהנה כתב הטור סוף סימן שי"ט וז"ל, מסנת שנתן בה חרדל מותר ליתן בה ביצה, אע"פ שהחלמון יורד למטה עם החרדל, והחלבון נשאר למעלה עם הפסולת, לא חשיב בורר, שהחלבון והחלמון שניהם אוכלין הם, ואין נותנין אותו אלא לתקן מראה החרדל, הלכך לא חשיב כבורר אוכל מתוך פסולת. ע"כ. ורבינו הב"ח דקדק בדברי הטור שנתן שני טעמים לדבר, גם משום דשניהן אוכלין הן, וגם משום דאין נותנין אותו אלא לגוון, והקשה על זה דהא איכא בורר בשני מיני אוכלין. וכתב לבאר דאין החלמון חשיב כבורר אוכל מתוך הפסולת כיון שאין עושין אותו אלא לגוון ולא לשם אכילה, ולא אמרינן בשני מיני אוכלין

ענף ב

בורר מתחלת סעודה לסופה

אוכלין, אם שרי לברור מה שחפץ בו לסוף הסעודה מתוך מה שחפץ בו עתה לאכלו מיד, נראה לענ"ד דשרי, דהא שיעור לאלתר

בגדר לאלתר

כת. ולענין השאלה אם מותר לברור מתחלת הסעודה לסופה בשני מיני

שביארנו) וז"ל, ופירשו בתלמוד המערב כל זמן שהוא מיסב על השלחן, ולא דוקא שיאכל תכף לברירה, אלא כל שהוא מיסב ודעתו לאכלם או להאכילם לבני שלחן קודם עקירת שלחן לאלתר הוא ומותר. ע"ש. הא קמן דברי המאירי להדיא דשרי לברור ולהשהות אף לצורך סוף הסעודה קודם עקירת השלחן.

אמנם מפשט לשון הירושלמי "תפתר במניח לפנייהם ראשונה ראשונה", משמע לכאורה דלא שרי מתחלת סעודה לסופה, אלא קמא קמא מניח לפנייהם והם אוכלים. וכן מצאתי לרבי אלעזר אזכרי בעל החרדים בפירושו לירושלמי שכתב כן. אולם מדברי כל הראשונים הנ"ל שהביאו דברי הירושלמי ופירשו דכל שיושב בסעודה מיקרי לאלתר, נראה דאין הלשון ראשונה ראשונה כפשוטו, אלא דכל שהם מסובים על השלחן ואוכלים חשיב לאלתר. מיהו נראה דלאו מלתא פסיקתא היא, דהא בספר היראים סימן רע"ד כתב שלא יברור זה מזה אלא דרך אכילתו יקחם ויאכלם. משמע דאף בתוך הסעודה לא יברור מתחלת הסעודה לסופה. וכן יש לדייק מדברי הגהות מרדכי ריש פרק כלל גדול, דכתב, ומניח לאלתר, פירש ראב"ן לברור ולהניח כמלא פיו ולהכניס בפיו, אי נמי לברור כדי סעודתו להתחיל ולגמור אחר בררתו, אבל לאכול תוך שעה נעשה כבורר לאוצר. עכ"ל. ולא מיבעיא לפי פירוש ראשון דכתב כמלא פיו ולהכניס בפיו, דמשמע ללא שהות, דלפי זה לא שרי מתחלת סעודה לסוף סעודה בשוהה

הוא כל שבורר לצורך אותה סעודה, כמו שכתב רבינו חננאל וז"ל, ולא לתר דאמר אביי כל זמן שיושב על השולחן ואוכל, דגרסינן בתלמוד דארץ ישראל ברר אוכלין מתוך אוכלין חזקיה אמר חייב רבי יוחנן אמר פטור, מתניתא פליגא על חזקיה דאמר בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן, רבין בר חייא אמר תפתר כשהיו אורחין אוכלין ראשונה ראשונה וכו' ומסקינן לשמעתיה שיעור מה שמיסב על השלחן באותה סעודה בלבד. ע"כ. וכ"כ רבינו יהודה הנשיא אלברצלוני [בשם רב האי גאון] בספר העתים סימן רכ"ו וז"ל, והבורר ומניח לאלתר דפירשוה רבוותא לאוכלו לאלתר, אשתכח לה סיעתא מן ירושלמי בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן וכו', רבין בר חייא בשם רבי שמואל בר רב יצחק תיפתר שכן אורחין אוכלין ראשונה ראשונה. ורבנן דילנא דלא הוה שמיע להון האי שמעתא, הוה אמרין אם בירר והניח על השלחן כדי שיסב ויאכלנו לאלתר שפיר דמי. ע"ש. והרמב"ן בחידושיו שבת עד. מייתי לרבינו חננאל להלכה. וכ"כ הרא"ש בשם רבינו חננאל. וכ"כ הרשב"א בעבודת הקודש בית מועד ש"א אות ה', איזהו לאלתר כשיעור מה שמיסב לאותה סעודה בלבד. וכ"כ הר"ן בחידושיו בשם רבינו חננאל. וכ"כ הראב"ן מסכת שבת סימן שנ"א. וכ"כ הראב"י בחי" שבת סימן רכ"ג, ופירוש לאלתר כל זמן שיושב על השלחן ואוכל, וכן פירש רבינו חננאל, וראיה דגרסינן בירושלמי וכו'. ע"ש. והאור זרוע ח"ב סימן נ"ט אייתי כל דברי רבינו חננאל. וכן כתב המאירי (שבת עג: ד"ה זה

כט. מיהו מרן הבית יוסף ריש סימן שי"ט
לאחר שהביא דהרא"ש והר"ן כתבו
בשם רבינו חננאל דשיעור לאלתר הוא מה
שמיסב על השלחן באותה סעודה בלבד,
וכן כתב הרב המגיד פ"ח מהל' שבת הי"ג,
הביא דברי הגהות מרדכי הנ"ל דדוקא
להתחיל ולאכול אחר ברירתו שרי וכו',
וכתב על זה וז"ל, והרמב"ם (בפ"ח הי"ב
י"ג) כתב וזה לשונו, הבורר אוכל מתוך
פסולת או שהיו לפניו שני מיני אוכלין
ובירר מין ממין אחר בנפה ובכברה חייב,
בקנון ובתמחוי פטור אבל אסור, ואם בירר
בידו לאכול לאלתר מותר. הבורר אוכל
מתוך פסולת בידו להניחו אפילו לבו ביום,
נעשה כבורר לאוצר וחייב. היו לפניו שני
מיני אוכלין מעורבין בורר אחד מאחר
ומניח לאכול מיד, ואם בירר והניח לאחר
זמן אפילו לבו ביום, כגון שבירר שחרית
לאכול בין הערבים חייב. ומשמע דלא שרי
אלא לבורר כדי לאכול מיד אחר ברירתו
כדברי המרדכי. ואפשר שכל שבורר לצורך
סעודה, כל זמן שמיסב באותה סעודה
חשוב לאלתר, כדברי רבינו חננאל. עכ"ל
הב"י.

נראה מדברי מרן הבית יוסף שאף
שמפשט לשון הרמב"ם והמרדכי
משמע דלא שרי אלא לאכול מיד, מכל
מקום אין זה מוכרח, ואיכא למימר שכל
זמן שמיסב בסעודה חשוב לאלתר. ובעי
להשוות דעת הרמב"ם והמרדכי לדעת
רבינו חננאל. ונראה דטעמיה משום דרבינו
חננאל מיייתי לה מהירושלמי, ואע"ג
דמשמעות לשון הירושלמי מטה כלפי

שעה. אלא אף לפי פירושו השני דכתב
כדי סעודתו להתחיל ולגמור אחר בררתו,
משמע נמי שמתחיל באכילה מיד אחר
בררתו, אבל להשהותו לאכול תוך שעה
אפילו בסעודה נעשה כבורר לאוצר. וכן
כתב המרדכי פרק כלל גדול סימן שס"א
וז"ל, שלא יבורר אלא דרך אכילתו יקחם
ויאכלם.

אכן בארחות חיים שבת אות כ"ז כתב
בשם רבינו פרץ וז"ל, ומכאן אסר
רבינו פרץ ז"ל לקלוף בצלים או שומים
"קודם" סעודה, דהוי בורר לבו ביום
וחייב חטאת אפילו ביד. ושם לעיל מינה
כתב הארחות חיים וז"ל, ושיעור לאלתר
כשיעור מה שמיסב באותה סעודה בלבד.
ומוכח דעיקר הקפידא לבורר קודם
הסעודה, אבל תוך הסעודה ליכא קפידא.
וכן מוכח מדברי הריטב"א בחידושי שבת
עד. דכתב וז"ל, ואין לנו מותר אלא לבורר
לשעתו בידו אוכל מתוך פסולת וכו',
מעתה מה שנהגו לכתוש אגוזים או שקדים
וכיוצא בו, ולברור האוכל מהם קודם
הסעודה כדי לאכול בשעת סעודה, אסור
הוא, ואין לעשות כן אלא בשעת אכילה
ממש ושיבורר אוכל מתוך פסולת. עכ"ל.
מוכח דאסור לבורר קודם הסעודה. ועיין
לקמן סוף אות כ"ט ד"ה והנה מרן. ועוד
משמע קצת דבשעת אכילה הוא דשרי אבל
לא להניחם מתחלת סעודה לסופה. אולם
אין זה מוכרח, ואפשר דכל שהוא מיסב על
שלחנו ואוכל הוי שעת אכילה, ולא אתי
לאפוקי אלא בורר קודם הסעודה.

ממנו.

והנה מרן הבית יוסף שם מייתי דברי רבינו ירוחם (נתיב י"ב חלק שמיני עו ע"ד) וז"ל, ואפילו ביד שאמרנו דמותר דוקא לאלתר כלומר לאותה סעודה, אבל לבו ביום כלומר שבורר ומניח לצורך סעודה אחרת של אותו יום בעצמו אסור. וכתב על זה מרן ונראה לי דהכי קאמר, שאם הוא בורר אחר סעודה, כל שבורר לצורך סעודה אחרת באותו יום בעצמו הוי לאלתר, ואם כשהוא בתוך סעודה בורר, אינו יכול לברור אלא לצורך אותה סעודה בלבד, וכך אם בורר קודם סעודה צריך לאכלם בתוך הסעודה הראשונה, ואם השהה מהם עד אחר שעמד מסעודתו לא מיקרי לאלתר וחיוב. ע"כ. נמצא דפליג להדיא על שיטת רבינו פרץ והריטב"א (הנ"ל סוף אות כח) דאסרו לברור קודם הסעודה. ולפי דבריו פשיטא דמותר לברור מתחלת הסעודה לסופה. ומשמע קצת דמיקל טפי משאר הראשונים, לברור לאחר הסעודה לצורך סעודה אחרית, אף שאינו סועד אלא לאחר כמה שעות. ומפשט לשון הראשונים משמע דשיעור לאלתר הוא תוך הסעודה או קודם לה בסמוך ממש. מ"מ נראה דמרן סבירא ליה להקל בזה מיהא בתוך הסעודה לברור לצורך אותה סעודה, שלזה הסכימו גם רבינו חננאל והרא"ש והר"ן וסיעתם הנ"ל.

ל. נמצינו למדין דהוא פלוגתא דרבוותא, אם שרי לברור מתחלת סעודה לסופה, ואפשר דדברי מרן הבית יוסף לא נאמרו

מה שכתבו המרדכי והרמב"ם, בכל זאת רבינו חננאל והראשונים פירשו את דברי הירושלמי דכל שמיסב לאותה סעודה חשיב לאלתר, והיינו טעמא משום דהוי דרך אכילה, והרמב"ן והרא"ש הסכימו לפירוש זה בירושלמי והרשב"א והר"ן פסקו כותיה. כמו כן יש לפרש משמעות דברי המרדכי והרמב"ם שכתבו בורר ואוכל מיד, שכל שמיסב בסעודה קרי ליה מיד, ואף שהלשון דוחק'ת, מ"מ גדר מלאכה זו הוא דכל דהוי דרך אכילה אינו בכלל מלאכת בורר, וכל שמיסב בסעודתו חשיב דרך אכילה.

ולעומת זאת כתב בשו"ת מהריט"ן סימן ר"ג דהרמב"ם יהיב שיעורא אחרינא דלא כרבינו חננאל, דהרמב"ם כתב כגון שבייר משחרית לבין הערבים, ובודאי דשיעורא רבה הוא יותר משיעור רבינו חננאל כפלי כפלים, וצ"ע, ואפשר דשיעור רבינו חננאל הוי בתוך הסעודה, ובייר לאותה סעודה שרי, לאחר סעודה חייב. אבל כשאין סעודה אלא בורר להניח, מה גבול יש לו, לזה כתב הרמב"ם משחרית לבין הערבים. ועוד אפשר לומר דסבר הרמב"ם דשלשה גבולים יש, לאלתר שרי לכתחלה, לאחר סעודה פטור, אבל משחרית לבין הערבים חייב. וכל זה דוחק. עכת"ד. ואולם דעת מרן בבית יוסף אליבא דהרמב"ם איפכא דמחמיר טפי מרבינו חננאל, אלא דתרווייהו מסקי דאפשר דמודה הרמב"ם לדברי רבינו חננאל, והיינו שיטה הממצעת בדעת הרמב"ם דסבירא ליה כרבינו חננאל ולא מיקל ולא מחמיר

לאלתר ושרי.

ומצאתי להרב תורת שבת ריש סימן שי"ט שכתב בשם תרומת הדשן סימן נ"ה דמתחלת סעודה עד סוף הסעודה לא נקרא מיד רק זמן ארוך. ע"ש. ותימה דבתרומת הדשן שם כתב וז"ל, יש לומר דרוצה לומר בשעת אכילה, לאפוקי אם היה רוצה לשהות לזמן ארוך כגון מתחלת סעודה "לאחר גמר" סעודה וכו'. ע"ש. ומשמע דקודם גמר סעודה לא חשיב זמן ארוך. ומ"מ גם הרב תורת שבת לא כתב לאסור אלא לברור קודם הסעודה להניח לסוף הסעודה בסעודה שמאריכין בה שעתיים ושלש. ע"ש.

מחלוקת האחרונים בהבנת התוספתא

לב. ואמנם הרב אגלי טל (מלאכת בורר אות ח ס"ק טו) כתב להחמיר בבורר שני מיני אוכלין שאם חפץ שגם המין השני יהיה מבורר לבדו, לא יברור כל כך מהמין הראשון שרוצה לאכול עד שישאר המין השני מתוקן ממנו, וכתב לפרש כן בדברי התוספתא פ"ז דשבת ה"ו הנ"ל, דתניא נתערבו לו פירות בפירות לא יברור אלו לעצמן ואלו לעצמן, ופירש דאפילו אוכל לאלתר מה שביירר, ונותן לפני אחרים המין השני לאכול לאלתר הוא בורר, דכל חד אף דחשיב אוכל כלפי עצמו חשיב כפסולת לגבי המין השני, כיון שחפץ בהפרדתן זה מזה. ועיין לו שם דביאר דהירושלמי שינה מלשון התוספתא בסיפא וקתני ובלבד

בהחלט בדעת הרמב"ם אלא כמסתפק אמרה שכתב בלשון אפשר, ובדעת המרדכי סבירא ליה כמו שכתב בתחלה דלא שרי אלא באוכל מיד לאחר שביירר. וג' דעות בדבר, דעת המרדכי [והיראים והריטב"א] דאין להתיר לברור קודם הסעודה, ומשמע דאף לא מתחלת הסעודה לסופה, אלא לאכול מיד. ודעת רבינו חננאל ורוב הראשונים שהעתיקו דבריו, דכל שהוא מיסב ובורר לצורך אותה סעודה הוי לאלתר. ודעת רבינו ירוחם שאפילו קודם סעודה ואפילו כמה שעות לפני הסעודה, אם בורר לצורך הסעודה הבאה הוי לאלתר. וכ"כ להסביר בגדולת אלישע סימן שי"ט ג' שיטות בזה. על כל פנים דעת רובא דקמאי דתוך הסעודה דחשיב לאלתר. כנ"ל.

לא. ונראה דאף לפי דברי הרא"ש שכתב שכל שאינו חפץ בו "עתה" חשיב כפסולת, נמי שרי לברור מה שאינו חפץ לאכול מיד אלא לקראת סוף הסעודה, מתוך מה שרוצה לאכול מיד, וכמו שנתבאר לעיל אות ג'. והיינו טעמא משום דאכתי אוכל מה שביירר בתוך שיעור לאלתר, ולא הוי איסור בורר אלא דוקא במניחו לאחר שיעור לאלתר. אבל באוכל המין שברר בתוך שיעור לאלתר, אף שהקדים לאכול את המין השני שהניח, לא חשיב האי כפסולת לגבי אידך, דסוף סוף מה שנטל הוא בכלל בורר ומניח כדי לאכול לאלתר דשרי. ואין לומר שמה שקדם לאכול המין שהניח, יחשב מה שאוכל לאחר מכן כפסולת, זה תימה ולא יתכן. דאכתי דרך אכילה הוא, שהרי אוכל הכל בתוך שיעור

בצירוף כל אלה היה מקום להקל. אך מ"מ מאחר שמהתוספתא נראה שגם זה אסור כנ"ל, על כן נראה לי לאסור גם בזה. ובהגהה שם הוסיף והעיקר כמ"ש בשני מיני אוכלין להחמיר אם רוצה בברירת שניהם, אפילו לא יברור כולו, אפילו שני המינים נאכלין באותה סעודה. ואם אינו רוצה רק במין שבורר, מותר אפילו בורר כולו. ע"ש.

אולם לולי דב"ק יש לפרש דברי התוספתא דבורר אלו לעצמן ואלו לעצמן חייב, היינו דוקא במניחן לאחר זמן, אבל באוכלם לאלתר מותר. כי הנה לשון התוספתא פי"ז דשבת ה"ו, נתערבו לו פירות בפירות בורר ואוכל בורר ומניח על השלחן, בורר ומשליך לפני בהמתו. ברר (כך גרס הרשב"א פרק חבית) אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן, או שליקט מתוכן עפר וצורות, הרי זה חייב. והנה ברישא קאמר דבורר לאכול לאלתר שרי, וכן בורר ומניח על השלחן לאכול לאלתר שרי, וכמו שפירשו בירושלמי תפתר במניח לפני האורחין ראשונה ראשונה. ובסיפא קאמר דלא יברור אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן להניחם לאחר זמן, דאילו לאכול לאלתר הא קא שרי ברישא. וכעין מה שאמרו בש"ס שבת עד. בורר ואוכל בורר ומניח ולא יברור ואם בירר חייב חטאת. וכדמסיק אביי במסקנא דשמעתא בורר ואוכל לאלתר בורר ומניח לאלתר ולא יברור לבו ביום, כמבואר לעיל. ואם איתא לדברי האגלי טל, הוה ליה לאביי לאשמועינן טפי (לפי גרסת הספרים "שני" מיני אוכלין)

שלא יבור את המין כולו, ולפי מה שביאר שם לדעת הירושלמי, אם בירר שני מינים לאכול ולהאכיל אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן לאלתר ודאי מותר, משום דנקט ובלבד שלא יבור את כל המין, דהמשמעות דאינו מתכוין לברור המין השני כלל ומסתמא אינו אוכלו לאלתר. ע"ש.

ומסיק התם באגלי טל וז"ל, מ"מ לדינא נ"ל להחמיר באם רוצה לאכול מין אחד לאלתר ומין השני בין הערבים, ורוצה בברירת שניהם, לא יברור כלל רק אם משייר כל כך ממין הראשון עדיין מעורב בתוך מין השני כשיעור שלא יחשב תיקון כלל במין השני שאוכל בין הערבים, מאחר שבתרומת הדשן בשם אחד מהגדולים אין מפורש ההיתר רק במין אחד, דאי אפשר להיחשב כלל בורר בעצמותו, רק משום שאינו חפץ לאכול חשוב כפסולת, וא"כ אם בורר אותו שחפץ לאכול אי אפשר שיחשב פסולת מתוך אוכל. אבל במינים חלוקים, מוכח מהירושלמי דכל אחד חשוב פסולת לגבי השני. ובשו"ע דקיימא לן דבמין אחד לא שייך ברירה רק בשני מינים, לא נזכר כלל היתר ברוצה בברירת שניהם, על כן נראה לי להחמיר למעשה אף אם בורר מין אחד מן השני להאכיל לאלתר מין אחד לזה והשני לזה. אף דיש בזה צדדים, דשיטת התוס' ותוס' רי"ד שגם בפסולת מתוך אוכל מותר לאלתר, ועוד דעת המבי"ט ומשמעות הרב המגיד דבשני מיני אוכלין אפילו בורר אותו שאינו חפץ לאכול כדי לאכול השני לאלתר מותר, וגם לפי הפירוש שכתבתי בברירת תורמסין,

דאפילו לאלתר לא יברור אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן. אלא על כרחך סבירא ליה דבשני אוכלין לא הוי דרך מלאכה אלא באופן שבורר ומניחו לבו ביום. ועל דרך זו יתבארו דברי התוספתא. ועיין לעיל אות כ"ז מש"ב.

ובן נראה מדברי הדרישה סוף סימן שי"ט דברוצה לאכול שניהם מיד ליכא איסור בורר, דהא מסיק התם בפירוש דברי הטור דמדכתב ששניהם אוכלין הם, משמע דשוין באכילתן מיד, אלא שנתנן במסנת להפרידן זה מזה בשביל הצבע. ע"ש ודוק. ולכאורה כן מוכח נמי מדברי הב"ח שם דכתב דלא אמרינן בשני מיני אוכלים דאיכא משום בורר אלא כשבורר מין אחד מתוך מין אחר כדי לאכלו. ע"ש. ומשמע דאין בורר אלא כד חשיב חד מינייהו פסולת, אבל אם אוכל שניהם דאין כאן אחד שהוא פסולת ליכא משום בורר. שו"ר שכן פירש במנחת יצחק על התוספתא, בירר אלו בפני עצמן להניחם לאחר זמן. וכן פירש במנחת ביכורים שם. וכן כתב בחסדי דוד פארדו אבל אם בדק "והניח" אלו בפני עצמן ואלו בפני עצמן, נעשה כבורר ולוקט צרורות דהיינו פסולת מתוך אוכל והרי זה חייב. ומשמע דדוקא במניח הוא דחייב אבל באוכל לאלתר שרי. וכ"כ בחזון יחזקאל על התוספתא. והרב פרי מגדים משב"ז סק"ב כתב לפרש מאי דאמרינן בברייתא בורר ואוכל בורר ומניח, באדם אחד, והיינו דבורר מין אחד לעצמו ואת המין השני לאחרים, דאין כאן פסולת כיון שהכל נאכל לאלתר. ע"ש. וכבר

נתבאר לעיל באריכות מה שהסתפק הפרי מגדים בבורר שני מיני אוכלין, והיינו דוקא במניח שניהם לאחר זמן, אבל בורר לאכול שניהם לאלתר או אפילו רק מה שנטל שרי. גם בביאור הלכה דכתב להחמיר בזה מבואר שם דהיינו דוקא במניחן לאחר זמן, אבל באוכל לאלתר דהוי דרך אכילה ליכא איסור בורר. נמצא דדעת הרב אגלי טל יחידאה בזה כנגד כל הני רבוותא.

לג. ומצאתי בפירוש פני מאיר על הירושלמי שבת שכתב לפרש מסקנת הירושלמי להתיר בנ"ד, דהנה זה לשון הירושלמי, מיי כדון, כל עמא מודיי להדא דרבי אמי, דרבי אמי הוה ליה אורחין אפיק קומיהון תורמוסין ופסיליין, אמר לון הבין דעתכון דאתון מיכול קיסייא בסופא. ע"כ. ופירש הפני מאיר וז"ל, מיי כדון, מאי הוה עלה בשני מיני אוכלין. כל עמא מודיי להדא דרבי אמי, כלומר בזה האופן שהתיר רבי אמי, דהיינו שאוכל גם מין השני אחר כך, כולי עלמא מודים שמותר. אפיק קומיהון תורמוסין ופסיליין, הביא לפנייהם תורמוסין ופסיליין, והן שני מיני קטניות. (אולי פסיליין לשון פסוליה). הבין דעתכון דאתון מיכול קיסייא בסופא, תנו דעתם לאכול גם המין הגרוע שלא יטעם לכם כל כך, ותבררו ותפרישו אותו, שתאכלו גם אותו בסוף האכילה, דאי לאו הכי אסור. וקיסייא מלשון קוססות. הרי נראה מזה שאסור לברור המין שאינו רוצה לאכול, ואם דעתו לאכול גם אותו המין לבסוף מותר. עכ"ל. ולפי דבריו הרי הירושלמי כאן להדיא שרי לברור מה

מותר, דאין זה מלאכת בורר. אם כן מוכרח לומר או שהראשונים פסקו כהירושלמי כנגד התוספתא, או שהשוו דברי התוספתא עם הירושלמי, וכמו שכתבו לפרש האחרונים הנ"ל. והכי מסתברא דאפוי פלוגתא למה לי. ויען דקיימא לן כדברי הירושלמי כמו שכתבו גדולי רבנן קמאי ובתראי הנ"ל, הכי נמי לענין נדון דידן לא חיישינן לחומרת האגלי טל שהוציא מן התוספתא, משום דלא משמע הכי מתרין תלמודין הירושלמי והבבלי.

לד. ואף לסברת האגלי טל דמחמיר בזה אף באוכל שניהם לאלתר, מכל מקום נראה דאף לדידיה אין לומר בדעת השו"ע דהוי איסורא דאורייתא, דהא חזינן דבורר בשני מיני אוכלין אינו חייב לדעת הרמב"ם אלא בבורר משחרית לבין הערבים, כדכתב מרן הבית יוסף שם בדעת הרמב"ם דדוקא נקט משחרית לבין הערבים, וכן פסק מרן בשו"ע דמשחרית לבין הערבים הוא דחייב. ואע"ג דבבית יוסף תמה מנין לו להרמב"ם האי שיעורא, מ"מ בשלחנו הטהור העתיק לשונו להלכה, ונראה דסבר וקיבל שיטת הרמב"ם בזה, וכמ"ש הפמ"ג. וכל שכן לדעת רבינו ירוחם שהביא מרן הבית יוסף, דמיקל טפי מינייהו.

ואע"ג דהאור זרוע כתב גם בשני מיני מאכלין שיעורא דמניח לבו ביום דחייב, וכ"כ בארחות חיים. וגם בדעת הרמב"ם לא נפקינן מפלוגתא, דבשו"ת מהריט"ץ סימן רג כתב המהרי"ט צהלון דאין לומר דמאי דיהיב הרמב"ם זללה"ה

שאינו רוצה לאכול ראשונה אלא רוצה לאכול לבסוף בתוך שיעור לאלתר, מתוך מה שרוצה לאכול כעת, וזה סייעתא גדולה למה שכתבנו.

וכשהצעתי הספק הנ"ל בקודש אל מול פני המנורה הטהורה הגה"ק מוהרד"ק הכהן שליט"א הסכים לזה דמהירושלמי מוכח להקל, וכתב לי לבאר דברי הירושלמי הנ"ל וז"ל, בירושלמי פ"ז ה"ב בעובדא של רבי אמי מוכח שאם יש בדעתו לאכול גם את הפסולת, אע"פ שלא עריבה לו כמו האוכל, כבר לא חשיב איסור בורר. אכן בהא לא סגי אלא גבי שם פסולת דאיסורא, שבזה אפשר שאם מחליט לאכול שוב לא פסלת היא. אבל (תורמוסין ופסולתן, לפי הפירוש דהוי אוכל ופסולת ממש) לכאורה חמירא משני מיני אוכלין שראויים שניהם. וכן משמע בירושלמי שהביאו את רבי אמי בפלוגתת חזקיה ורבי יוחנן גבי בורר אוכל מחברו. (כמבואר בפנים). עכ"ל. והיינו כדברי הפני מאיר הנ"ל דהביא לפנייהם שני מיני קטנית, ואתי שפיר דמייתי להאי עובדא אפלוגתא דחזקיה ורבי יוחנן בבורר אוכל מאוכל.

לד. ועוד יש ללמוד מהא דרבינו חננאל ודעימיה הוכיחו דבריהם מן הירושלמי דאיסור בורר בשני מיני אוכלין היינו דוקא אם בורר מה שאינו רוצה לאכול דחשיב כפסולת, כמבואר בתוס' שבת עד. וכמו שנתבאר לעיל בשמם. והרב אגלי טל מודה להו לדעת הירושלמי בורר כדי לאכול שניהם לאלתר אפילו בזה אחר זה

זצ"ל לאסור. ע"ש. אולם לענ"ד דעת רוב הפוסקים להתיר כמבואר לעיל. וכ"כ עוד בשמירת שבת כהלכתה (שם אות כח הערה פ) להתיר בשני מיני אוכלין לברור את מה שאוכל מאוחר מתוך מה שאוכל מוקדם בתוך הסעודה. וכ"כ בספר שיעורי מלאכות מלאכת בורר סימן כה. וכ"כ בספר גדרי השבת ח"א בורר ענף ט'. וכן עיקר.

ל. והבורר שני מינים להניחם כדי לאכלם שניהם בו ביום, נראה להחמיר בזה, דדעת מרן והרמב"ם להחמיר בתרתי, חדא, שלא לברור אלא מה שחפץ בו לאכול לאלתר, דכיון שבורר ואוכל הוא דרך אכילה ולא דרך מלאכה, אבל אם בורר מה שאינו חפץ בו לאכול הוא דרך מלאכה ואסור. ועוד, אם מפריד שני מינים להניחם לבו ביום ואינו אוכל מה שנטל לאלתר, הוא דרך מלאכה ואסור. וגם אליבא דרבנינו חננאל וסיעתו יש לצדד בזה, דאף דאיכא למימר דשרי, כיון דאין חד מינייהו פסולת, דהא רוצה לאכול שניהם, מ"מ לאו מלתא פסיקתא היא, ויש לומר כיון שמקפיד על התערובת משוי ליה לכלל חד מינייהו כפסולת לגבי זולתו.

והסכים עמי בזה הגה"ק מוהרד"ק הכהן שליט"א, וביאר מחדש סברא זו, דחזינן מדברי התוס' דיש כח במחשבה לתת דין פסולת לדבר שהוא בעצם אוכל, ואם כן אפשר שכל אחד הוא גם אוכל מצד מה שרוצה לאכלו, וגם פסולת מצד שאינו רוצה בו שיהיה בתערובת עם זולתו. ונומיתי לו שזה כעין סברת האגלי

האי שיעורא דמשחרית לבין הערבים היינו דוקא בשני מיני אוכלין ולא לבורר אוכל מתוך פסולת, הא ליכא למימר, דהכל דין אחד יש להם. ושם בתשובת מהר"י אבואלעפייא נראה דמסכים לדברי מרן הבית יוסף בדעת הרמב"ם. ע"ש. ועיין עוד מעשה רוקח דכתב דהרמב"ם אורחא דמלתא נקט דסתם בורר להניח היינו מסעודה לסעודה אחריתי, ואין לחלק לדינא בשיעור הזמן דבורר אוכל מפסולת לבורר אוכל מאוכל. מ"מ הכא דבאותה סעודה עסקינן, אף לדעת המחמיר לא הוא איסור תורה. ולרווחא דמלתא יש לצרף לסניף סברת רש"י והר"ד וההשלמה והמאורות דסבירא להו דאין בורר בשני אוכלין כלל, כנ"ל בריש אמיר. ועוד לרווחא דמלתא יש לצרף לסניף סברת הרב מגלת ספר והראמ"ה בדעת הרמב"ם שכל שאוכל אחד מהם לאלתר שרי. הלכך ברוצה לאכול שניהם בזה אחר זה בתוך שיעור לאלתר, אפילו בורר ונוטל בידו את מה שרוצה לאכול השני, והניח אותו שרוצה לאכול הראשון, שומעים להקל בזה.

לבן נראה לדינא דכל שאוכל שניהם תוך שיעור לאלתר מותר. וכ"כ בספר שמירת שבת כהלכתה (פ"ג אות עב הערה רטו) ששמע כן מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, להתיר להוציא בשר מקדרה של חמין לפני הסעודה, כדי לאוכלו בתוך הסעודה במנה שניה, דחשיב לאלתר. ואמנם הביא מספר הלכות שבת להגר"ש איידר (במלאכת בורר הערה קמח) שכתב בשם הגרמ"פ

טל, אלא שהאגלי טל פירש כן גם באוכל שניהם לאלתר. ולאחר מכן כתב לי בזה"ל, התוס' שבת עד. גבי שני מיני אוכלין כתבו דהמין שלא רוצה בו עכשיו נקרא פסלת, ובתוספתא פ"ז ה"ו תנינן בבורר שני מיני מינים בשביל להניח חייב, והתם הרי רוצה לאכול את שניהם אחר זמן. ולפי זה גדר הפסלת בזה שעצם הקפידא שלא יתערב זה בזה מחשיבה כל אחד פסולת לגבי חברו. כעין פירוש ראשון ברש"י גבי תורמוסין עד: ושם מבואר ברש"י שגם דבר שלא יהיה פסולת אלא מחר, כבר חשיב הבוררו כבורר פסולת. אע"ג דלגבי זמן המלאכה שהוא שבת לאו פסלת היא, ולכאורה אינו אלא כמבריה ארי. וכעין פ"ז מ"ב דאהלות שנידון באהל גם ככלי וגם כאהל בחלק פנימי וחיצוני שלהן (ע"פ הגר"א שם). עכ"ל ק.

קושטא דלא דמי כל כך לתורמוסין, וליכא למילף מהתם, חדא דהא שיטת רש"י בפירושו הראשון לא נפסקה להלכה בשו"ע סימן שי"ט ס"ה, אלא מרן פסק כשיטת הרמב"ם פ"ח מהל' שבת הי"ג וסיעתו בפירוש האיטור בתורמוסין, דמפני שהפסולת שלהן ממתקתן כשישלקו אותן עמהם, נמצא כבורר פסולת מתוך אוכל וחייב. והיינו לפי גרסת הספרים בשבת עד. ואי לא שלקי ליה מסרח, כדכתב הגר"א שם. ולפי זה השתא הוא דחשיבי פסולת, מפני שנוטלן טרם שליקתן הממתקתן, וליכא סיעתא מהכא לסברא הנ"ל כלל.

ועוד דגם לפי פירוש הראשון דרש"י דגרסינן ואי לא שקלי ליה מסרח, וכתב רש"י וז"ל, ואי לא שקלי ליה לאוכל מתוך הפסולת, מתוך שהוא רך ונימוח על ידי שנשלק הרבה מסרח, והלכך אוכל נמי כל זמן שמעורב בו הוי כפסולת, ומיהו אוכל הוא, ומחמירין עליה למיהוי ההוא דשקיל כפסולת מתוך אוכל. עכ"ל. דמשמע סיעתא לסברא הנ"ל, דאף שאין זה פסולת בשעה זו שנוטל כי אם אוכל, מ"מ כיון שאם היה משהה אותו בתערובת ולא שקיל ליה הוה מסרח, מחמירין עליו להיחשב כפסולת נמי, ונמצא דהוי אוכל ופסולת בדבר אחד. מיהו יש לדחות דשאני תורמוסין דאי לא שקלי ליה מסרח גופיה, ועצמותו משתנה ונעשה פסולת גמור, ובטיל מיניה שם אוכל, לכך החמירו בו למיחשביה כפסולת השתא נמי בהיותו בתערובת, שהתערובת גורמת לו להשתנות במציאות מאוכל לפסולת. מה שאין כן בתערובת שני מיני אוכלין, דאין האוכל משתנה במציאות בגופו להיות פסולת, רק המחשבה שאינו רוצה בתערובתן משוויא להו כפסולת זה לזה, לא דמי כל כך לסברא דתורמוסין. מ"מ אף בלא סיעתא מתורמוסין חיישינן לסברא זו, דמחשבתו משוויא ליה כפסולת, כמ"ש התוס' גבי בורר מה שאינו רוצה לאכול. ולפי זה נמצא דלכל הדעות אין להקל להפריד שני מיני אוכלין ולהניחן לבו ביום. ואף אם תמצא לומר דפליגי, אכתי הרמב"ם ומרן וסיעתם סתמו לאסור, הלכך אין להקל בזה.

[בורר פסולת מתוך אוכל

ותירצו דהתם בפסולת מרובה על האוכל, הוי אוכל מתוך פסולת דרך ברירה. לפיכך אם האוכל מועט בורר פסולת מתוך אוכל לאלתר שרי, ואם האוכל מרובה, אסור לברור פסולת מתוך אוכל, אלא בורר אוכל ומניח פסולת לאלתר. ג- הרמב"ן והר"ן בחידושיהם לשבת עד. וכן הר"ן בהלכות הרי"ף (לב). הביאו שיטת התוס' איפכא ממאי דקמן, דאיסור בורר הוא לברור המרובה מתוך המועט, והרמב"ן והר"ן כתבו ע"ז דאינו מחוור, ונראה דסבירא להו כהרמב"ם ור"ח דלברור פסולת מתוך אוכל לעולם אסור. והב"ח בהגהותיו על הר"ן בהלכות הרי"ף כתב להגיה בדבריהם ולהשוות לדברי התוס' דידן. אך לפי שיטת הטור דלהלן אפשר דהוא פלוגתא בדעת התוס'. ד- הטור סימן שי"ט כתב דעיקר איסור בורר בטרחה תליא מילתא, אלא שאם הפסולת מרובה אסור אף בטלטול. ובאוכל מרובה שיש טרחה יותר לברור את האוכל מתוך הפסולת, אסור לברור האוכל, אלא בורר הפסולת מתוך האוכל לאכול לאלתר. אבל כשהפסולת דקה ויש טרחה יותר לברור את הפסולת אף שהאוכל מרובה, בזה יש לברור את האוכל מתוך הפסולת, ואסור לברור הפסולת. ואפשר דהרמב"ן והר"ן נקטי אליבא דהתוס' כפי דרכו של הטור דבטרחה תליא מילתא, אלא דלא סבירא להו כותיה דאיכא איסור טלטול בפסולת מרובה, לפיכך בפסולת מרובה שיש יותר טרחה לברור הפסולת, לכן בורר האוכל, ובאוכל מרובה די ש יותר

ואנב אורחין דעסקין בהאי שמעתתא אמרתי לבאר גם שיטות הראשונים בענין בורר פסולת מתוך אוכל. ונראה דמצינו שש שיטות בראשונים אם בורר פסולת מתוך אוכל שרי, א- דעת הרמב"ם פ"ח מהל' שבת הי"ג דלעולם אסור לברור פסולת מתוך אוכל. וכן כתב הרב המגיד שם לפרש דבריו. ועיינן מה שכתב בשיטת הרמב"ם מרן החיד"א בברכי יוסף סימן שי"ט דין ד. וכן כתב בספר העתים סימן רכ"ו בשם רב האי גאון, ולענין בורר הלכה כאב"י וכרב המנונא וכרב יוסף, הלכך בורר בידו אוכל מתוך פסולת ולאכול לאלתר. ע"ש. וכ"כ רבינו חננאל שבת עד: השמועה סלקא כאב"י וכרב אשי וכחזקיה, ולא שרי לברור אלא אוכל מתוך פסולת בידו ולאכול לאלתר, או להניח כדי לאכול לאלתר. ע"ש. וכן כתב הרא"ש פרק כלל גדול סימן ד' בשם רבינו חננאל. וכ"כ הריטב"א (בחי' המיוחסים לר"ן שבת עד). בשם הרא"ה, דרב יוסף ורב המנונא ואב"י מסתברא דלא פליגי כלל בעיקר דינא, דבנוטל אוכל מתוך פסולת בידו לאלתר בהיתרא עסיק, ואילו היה פסולת מתוך אוכל אפילו לאכול לאלתר אסור, דלעולם הוא דרך ברירה דבאיסורא עסיק. וכ"כ המאירי שבת ע"ג: ד"ה וזה שביארנו. וכ"כ הסמ"ק מצוה ר"פ ד"ה המחבץ. ב- דעת התוס' דידן (שבת עד. ד"ה בורר ואוכל) דדרך בורר דאסור הוא לברור המועט מתוך המרובה, דהקשו מלשון הש"ס לקמן קלח: מה דרכו של בורר נוטל אוכל ומניח פסולת,

לאחר זמן אפילו לבו ביום, כגון שביור שחרית לאכול בין הערבים, חייב. ושיעור לאלתר הוא כל זמן שהוא יושב לסעודה לאכול נחשב לאלתר, הלכך רשאי לברור ולהניח לפניו כדי לאכול באותה סעודה לאחר זמן. נתערכו לו שני מיני אוכלין, לא יברור אלו לעצמן ואלו לעצמן כדי לאכל שניהם לאחר זמן. אבל מותר להפריד שני מיני אוכלין על מנת לאכול שניהם לאלתר, ואפילו נוטל את מה שרוצה לאכול בסוף הסעודה מתוך מה שחפץ בו לאכול עתה בתחלת הסעודה מותר, דכיון דשניהם חשובים אוכל, שהרי אוכל שניהם בתוך שיעור לאלתר, אין בזה איסור בורר. הלכך מותר להוציא בשר מקדרה של חמין כדי להגיש את החמין מנה ראשונה, ואח"כ יגיש את הבשר מנה שניה, וכן כל כיוצא בזה.

אלול תשפד לפ"ק

טרחת לברור האוכל, לכן בורר הפסולת. ה- הריטב"א בחי' שבת עד. כתב בשם התוס' דלאביי דתלה ההיתר בבורר לאלתר, מותר לברור אף הפסולת מתוך האוכל לאלתר, ולבו ביום אסור אפילו אוכל מתוך פסולת. נמצא דאביי מחמיר מרב המנונא בחדא דאסר לבו ביום, ורב המנונא מחמיר מאביי בחדא דאסר פסולת מתוך אוכל. וכ"כ רבינו ישעיה דטראני הזקן בספר המכריע סימן כג, דלאביי שרי לברור לאלתר אף פסולת מתוך אוכל, וכותיה נקטינן. ע"ש. ו- הריטב"א סוד"ה אלא אמר אביי, כתב, והנכון דלכתחלה לא פליגי רב המנונא ואביי, ולא שרי אביי אלא בורר אוכל מתוך פסולת [כרב המנונא], אבל בדיעבד פליגי, דלא מחייב רב המנונא באוכל מפסולת אפילו לבו ביום. ולאביי בורר אוכל מפסולת לבו ביום חייב. ולכאורה משמע מדבריו דלאביי בורר פסולת מאוכל לאלתר פטור אבל אסור, דהא בדיעבד פליגי ולרב המנונא חייב. ויש לדחות דעד כאן לא פליגי אלא בבורר אוכל מפסולת לבו ביום בדיעבד, אבל בורר פסולת מאוכל לא פליגי. ומרן בשו"ע סימן שי"ט פסק כדעת הרמב"ם וסיעתו הנ"ל].

זאת תורת העולה, היו לפניו שני מיני אוכלים מעורבים, בורר את האחד שחפץ בו כדי לאכול לאלתר, וכן בורר אותו כדי להניחו לפניו לאכלו לאלתר. אבל לא יברור את האחר שאינו חפץ בו כדי להניחו לאחר זמן. וכן לא יברור מה שחפץ בו לאכלו לאחר זמן מתוך מה שאינו חפץ בו לאותו יום. ואם בירר והניח